

DE DUITSCHERS AAN DE KUST

— Dat is Pol Maes!

Goetgebuur begroette een neef uit Oostende, die hem een nachtje gastvrijheid kwam vragen.

Pol Maes, een man van ongeveer dertig jaar vertelde, dat hij naar Holland wilde, en hier eens poolshoogte kwam nemen. Hij had er eerst over gedacht per boot te ontsnappen.

— Per boot? herhaalde Goetgebuur verbaasd. Hoe is dat mogelijk?

Het gezin zat in de huiskamer, eigenlijk blij met dit bezoek, want iedere gast uit een andere plaats was nu een nieuwsbode. Men wist immers niet, wat er in de naaste omgeving gebeurde.

— Ja, ja, per boot, verzekerde Pol Maes. Overlaatst zijn er in een donkeren nacht nog vier gasten alzoo, ontsnapt. Ze trokken 's avonds een visschersjol naar het strand en in zee... En dan doeken om de roeispanen en weg op Gods genade, naar De Panne. 't Is natuurlijk een waagstuk. Ze kunnen ont-

dekt worden door zoeklichten, motorbootjes, torpedojagers. Ze kunnen op mijnen stooten en in de lucht vliegen, maar wie niets riskeert, niets wint. Er zijn er alzoo nog meer ontsnapt, maar onlangs werd er een bootje ontdekt door een Duitsch marinevaartuig. En nu is de bewaking zoo streng, dat ik een ander middel moet verzinnen, om aan de Duitsche klauwen te ontkomen (1). 't Is over land ook moeilijk, ik weet het.

— We zijn bezig een middel te zoeken voor vriend Borgers daar, hernam de heer des huizes. En we zullen misschien wel gelukken. Dan reist gij samen. Maar waarom wilt ge weg?

— Omdat de Duitschers zooveel burgers voor arbeid oproepen, en ik weiger een hand voor hen te roeren. En 't is bovendien geen leven meer.

---

(1) Wat verder verhalen wij ook dergelijke ontvluchtingen over het water van uit Zeebrugge en Heist.

— Vertel eens, hoe gaat het te Oostende.

— Och, een stad bij het front hé, en ook aan zee... We zitten er onder den druk en als in een echte gevangenis. We kregen de eerste vreemde gasten op 15 Oktober. Dien dag zal ik nooit vergeten.

't Was markt, maar nooit hebben we er zoo een gezien! Op de Groenselmarkt was er één groenselboerin, op de vleeschmarkt waren drie kramen open en een enkele boterboerin was afgekomen!

De tuijbooten waren vertrokken alsook de overzetboot der haven. Aan boord van een der tuijbooten werden honderde geweren en uniformen der burgerwacht geworpen.

Rond 7 1/2 ure verliet de Duitsche

Lazaret 4 te Oostende

stoomboot « Mina », vroeger door onze Belgische overheid aan het anker gelegd en thans onder bevel van kapitein Leon Blondé, de haven.

Tusschen 7 1/2 en 8 ure kwam de visscherssloop O 98, reeder M. Aug. Hamman, stuurman Lambert Devos, de haven binnengevaren. Verscheidene huisgezinnen van het Visscherskwartier, die tot hiertoe de plaat niet konden poetsen, maakten van de gelegenheid gebruik

en gingen aan boord : rond 10 ure stak de sloop met hen in zee.

Om 9 1/2 ure voer de 3 mast-schoener « Pearl » geladen met kolen voor rekening der firma Fermon de haven binnen. Aan 't kaaigat zwaaide het vaartuig, want de kapitein rook lont.

Rond de Zeestatie was het wat te zeggen : rond 7 1/2 ure wachtten daar minstens 5.000 menschen op het een of het ander schip, dat van uit Engeland zou gezonden worden om de vluchtelingen af te halen. Maar ze zagen niets meer komen.

Rond 8 u. begonnen velen het wachten moede te worden en trokken zij, met pak en zalk, de stad in. O, die tooneelen! In de overdekte hal der Zeestatie stierf een kindje van 7 weken in de armen van zijn moeder.

In de stad waren veel winkels en schier al de bijzondere huizen gesloten. De bewoners ervan waren nochtans allen niet gevluucht, maar velen hadden niets in voorraad of deden liever niet open!

Rond 9 1/2 ure begon het gerucht rond te loopen dat de Duitschers te Breedene waren. Om 10 u. 10 kwamen de eersten, 5 ruiters en 3 velomannen, over de bruggen der de Smet de Nayerlaan. 't Waren huzaren. Aan de Statieplaats gekomen werd M. Jan De Kersmaeker, die in de statie het ambt vervulde van brigadier der rijtuigkuischers, door hen verplicht den weg te toonen naar het stadhuis.

Voor het politiebureau der Grootte Markt, of Wapenplaats, stegen zij af en vroegen zij water voor hun paarden. Een hunner zei honger te hebben en men bracht hem een pistolet. Het was dan juist op de klok van het stadhuis 10 u. 22. Ge ziet dat ik alles goed naging.

— Die inkomst was ook zoo triestig, wij hebben het hier niet minder gevoeld, onderbrak Goetgebuur.

— Burgemeester Liebaert sprak met de Duitschers. Dan kwamen er nog andere ruiters, die een piot als gevangene meevoerden. Er waren burgers, die de soldaten nog mariepen. Aan de Zeestatie schuifelden een paar kerels. Vluchtelingen in de Sebastiaanstraat deden al van 't zelfde. Een van hunner riep « smeerlap » en spuwde op een officier. Ge kunt peinzen hoe al de toeschouwers verschooten! Gelukkig nam de officier de zaak

al den goeden kant : hij trok eventjes de schouders op en vervoorderde zijn weg.

Een bijgeroepen politiebrigadier gaf de vluchtelingen een goede vermaning. 't Was toch stom ook, 't is zoo dat er dikwijls wreede dingen ontstaan. Waarom gingen die dappere spuwers liever niet met onze soldaten mee om tegen den vijand te vechten ?

Veel menschen hadden grooten schrik, nu de bezetter daar al met eens was. In de Schippersstraat moest een vrouw begraven worden.

Toen de lijkdraggers om het lijk kwamen, vonden zij de kist op het portaal; de kamers waren gesloten, en de familie was weg, gevlucht!

Maar anderen maakten van de verwisseling van gezag gebruik, om ferm te plunderen en te stelen.

— Juist lijk hier. Er waren er die op dat oogenblik loerden. Men zag hier crappul dat als haaien de Duitschers naar de kasteelen volgde, en dan weg slopen met keederen, wijn en wat weet ik al.

— Te Oostende was het om goederen te doen die toch door de Duitschers gepakt zouden zijn. Op de Vuurtorenwijk en Sas Slijkens lagen achtergelaten goederen voor het Engelsch leger en 't was daar een gaan en keeren met hondewagens, steekkarren, kruiwagens, groote wagens, om bakken eiers, stukken kaas van 70 kilos, balen rijst, koffie, cacao, bloem, enz., geheele vrachten schoenen, stukken goed, kleederen, leder, enz. Velos, motocycleppen, autogetuig, werden ook weggebracht of in het water geworpen. Dan haalde men kolen van de schepen.

Intusschen kwam een voornamige gast te Oostende toe, maarschalk von der Goltz, de goeverneur van België. Hij had een onderhoud met den burgemeester op het stadhuis; deze zei dat te Oostende geen troepen waren.

Von der Goltz beweerde toen dat er geschut in de duinen zat, en dat er te Oostende 6 kanonnen waren.

« Neen, zegde de heer Liebaert, hier zijn, volgens ik weet, want de Belgische Staf zegde mij niets, slechts 6 kanonnen die over 24 jaar dienden om Keizer Wilhelm II, bij zijn bezoek aan Oostende, te begroeten. »

Von der Goltz grijnsde eens.

Duitsche officieren legden beslag op de stadskas en paktten daar juist geteld een som van 3,629 frank en 96 centiemen. In den namiddag hield het vijandelijk leger zijn triomfantelijken intocht en trok door de Kapellestraat naar de Markt. De soldaten brulden de Wacht am Rhein. De burgemeester had een oproep tot kalmte gedaan. Nu de stad was kalm, 't was of er in de meeste huizen een doode lag. De staf betrok het Majestic-Hotel, waar onlangs nog de Belgische ministers vertoefden. De troepen maakten zich meester van de koffers, die bij duizenden in de zeestatie achtergelaten waren en toen ook zag men zekere soort van volk, dat graag ondengoed, pelswerk en allerlei andere artikelen van den inhoud meerobberde. Soldaten braken gesloten winkels en villa's open en plunderden en deernen waren daarbij al seffens hun goede vriendinnen. Hier en daar lag het strand al gauw vol met ledige wijn- en champagneflesschen.

— Ja, daar waren ze in hun paradijs, de Duitschers, die als snoeken kunnen drinken.

— Ge kunt 't gelooven! Op de koersenaan, de Wellingtonstraat en daar in 't ronde, kondt ge over de flesschen gaan. En dronkaards! Ge zag ze zwijmelen naar hun kwartier in scholen, in den schouwburg, hotels. Gebrek hadden ze niet. In 't Wellington-hippodroom slachten ze koeien en ossen. Maar al gauw veranderde 't spel. De kanonnen begonnen te buischen en 's avonds zagen we branden al de kanten van Middelkerke en Slype. Ze waren bij den IJzer aan 't vechten. En de gekwetsten stroomden toe.

Er hing al een plakbrief over spionage: wij gaven inlichtingen aan de Belgen en de Engelschen en wat weet ik al (1) We mochten niet meer op het

(1) Ziehier deze bekendmaking:

BELANGRIJK BERICHT

Mijnheer de Oberstleutnant von Stutterheim, plaatskommandant van Oostende, zendt mij de volgende mededeeling:

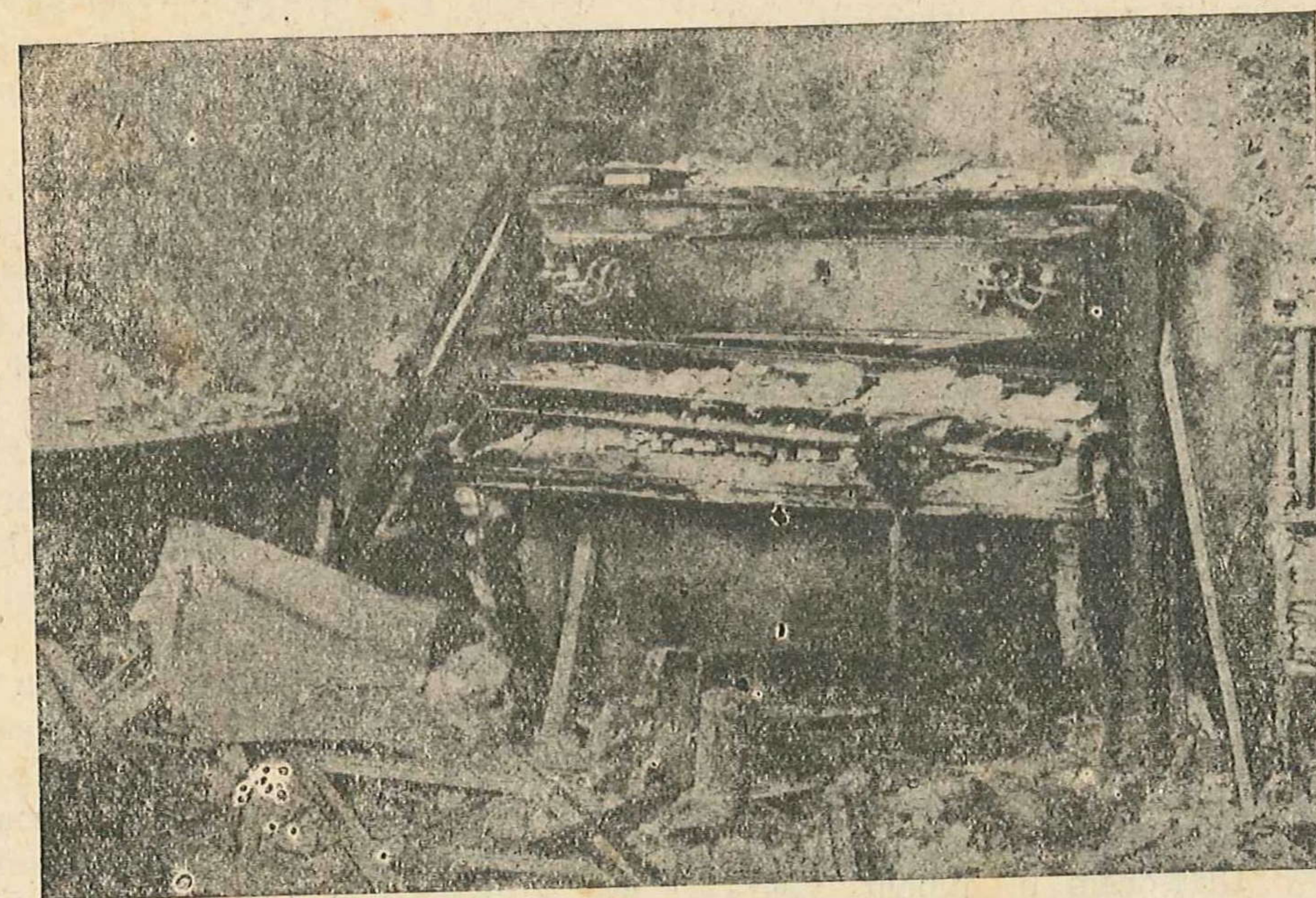
Er bestaat gegronde onderstelling dat, van wege de bevolking van Oostende, betrekkingen met de vijandelijke troepen onderhouden worden. Wij roepen uwe aandacht erop dat ieder soortgelijke verstandhouding van weken aard zij ook zij volgens de krijgswetten zal gestraft worden.

Oostende, den 19 Oktober 1914.

De Burgemeester,
A. LIEBAERT.

strand of den zeedijk komen (1). Ik zei, dat er gekwetsten binnen kwamen, al gauw lag het militair en burgerlijk hospitaal vol, dan het Hotel des Thermes, het Atheneum enz. En velen stierven. Allah, 't was volop de oorlogsmiserie. Maar we zouden nog meer voelen, dat Oostende in den dans lag. Den 23en een beetje na den noon... boem, een davering over heel de stad. De Engelschen waren daar. Eenige van hun schepen lagen voor de kust en een kwam zelfs binnen de Visschersboei, en gaf katoen. 't Was op het Majestic-Hotel... Een die daar was, vertelde hetgeen er gebeurde. De officieren waren juist aan 't eten. Een bom vloog door den muur en ontplofte in de zaal van het gelijkvloers,

den hotelhouder M. De Clerck, werd de top van den kleinen vinger aan de rechterhand afgerukt. Groote schade was er op het eerste en het tweede verdiep van 't hotel. Op het tapijt lagen scherven van borden, glazen, in bloed; ook bloed aan de muren. Maar andere gebouwen kregen van den slag mee, zooals de sigarenwinkel Veni, Vidi, Vici, op den hoek van den Zeedijk en de Vlaanderenrampe, het Rochesterhotel, het hotel Beau-Site, waar wel op vijftien kamers de meubelen vernield waren, het hotel de Lyon, op den hoek van de Capucienstraat, de herberg de Lekkerbek in de Hofstraat, een huys in de Cirkestraat. Een granaat trof zelfs den gevel van het stadhuis en botste terug tot voor « 't Zwart Leeuwije »

Een granaat in een huis

doodde een officier (het hoofd werd weggeslagen) rukte een Duitschen dokter, die aan tafel zat, een deel der rechter kaak af en trof hem oock in de linkerzijde en den buik; de man was zoo goed als dood. Twee andere officieren werden gewond;

(1) Oostende, den 21 Oktober 1914.
BEKENDMAKING

1) De toegang van den Zeedijk en van het strand is verboden op het grondgebied der Stad Oostende. De personen, die op den Zeedijk wonen moeten voorzien zijn van een toelatingsbewijs.

2) Samenscholingen van meer dan 5 personen zijn verboden.

3) Alle Belg'sche vannen en vlaggen moeten weggedaan worden.

4) Voor alle tijdrekeningen moet het duitse uur gebruikt worden.

De Commandant,
TAGERT,
Kapitein ter Zee.

maar ontplofte gelukkig niet. De Duitse schildwachten lieten hun geweer vallen en gingen op den loop. Een bom oock in de Visscherskaai en 't was daar een fontein van slijk. En ruiten kapot! Uit 't Majestic-hotel waren de Duitschers nog rapper gevlucht. 't Heele bombardement duurde maar tien minuten, tenminste op de stad, maar tusschen Maria-kerke en Middelkerke bombardeerde de vloot de Duitse troepen en er waren daar veel gekwetsten en dooden, want over den Nieuwpoortschen steenweg en door de Leffingstraat was 't een konvooi van karren met gewonden... Er zou plaats te kort zijn geweest, als er niet voortdurend uit de stabie lange treinen

vol gekwetsten naar Duitschland reden. En al meer en meer ondervonden we, dat we geen vrijheid meer hadden. De boeren mochten maar naar de markt komen met hun burgemeester of een ander overheidspersoon. 't Was met donker binnen en we mochten ook de stad niet meer verlaten (1). Tot troost krijgen we dikwijls een concert op de Markt, maar ge kunt wel peinzen, wie er daar naar gaan luisteren. We hadden muziek genoeg. Van nu af aan, was het elken dag geweldig gebommel, en 's nachts niet minder, van land, van zee, en brand in 't Westen, en dan aankomst van gewonden...

Later stilde dat, begon dan weer... nu ge hebt dat te Brugge zeker ook gehad. Den dag voor Allentheiligen kwamen er 106 wagens met gewonden Oostende binnen. Reken dan die met de tram van Dixmuiden en van Middelkerke gebracht, en die te voet naar de stad sukkelden! Veel menschen peinsden, dat de oorlog gedaan was... O, wat honderd duizend leugens wij al hebben moeten hooren!

— En wij dan!

— Trokken er soldaten den Brugschen weg op... 't was, ze zijn in aftocht. Dan weer vertelden ze, dat de bondgenooten te Brussel waren en de Duitschers hier in Vlaanderen in de val zaten. 't Schoonste nieuws was dat op 15 November — 's Konings feestdag; ze vertelden dat de vlieger Crombez te Brugge briefjes had geworpen met een communiqué... 'k ken het nog van buiten, zoo dikwijls heb ik het moeten hooren. 't Was alzoo:

« 90,000 Duitschers in aftocht. Veldslag La Bassée en Bethune gewonnen. Fransche staf te Maubeuge. Bergen en Namen gewonnen door de Bondgenooten. Onder bevel van generaal d'Amade Luxemburg door de Franschen bezet. Slag door de Bondgenooten gewonnen te Cassel. Opstand te Berlijn. Slag van den IJzer: 65,000 dooden en gekwetsten, 151

(1) Ziehier nog een bepaling van von Berneth, ortskommandant.

4. Officieren worden met volle onderhouding op kosten van het Gemeentebestuur, in hotels of bij bijzonderen gehuisvest. De officieren die bij bijzonderen gehuisvest zijn moeten den kost in het een of het ander hotel nemen. Zij kunnen er dranken en sigaren op kosten der stad krijgen tegen geschrevene verklaring met aanduiding van naam, dienstvaard en troepenafdeeling tot dewelke zij behooren. Deze vragen naar dranken en sigaren moeten beperkt blijven in matige grenzen zooals zulks het gebruik is in Officierencasinos in Duitschland.

kanons, 410 wagens en 80,000 krijgsgevangen genomen. »

't Was te schoon... En toch liepen velen er mee weg! Men gelooft zoo gaarne, wat men wenscht. En we wisten toch, dat de Duitschman fermem klopt aan den IJzer had gekregen. Maar zoo liegen... De Duitschers zijn nog baas en rekwireeren altijd voort van alles.

Maar wee als een burger wat wegkaapte. Er werd nog al eens wat gestolen aan de statie. Een plakkaat zei ons, dat er dadelijk zou geschoten worden op ieder, die daar kwam.

En zoo'n bedreiging was niet om te lachen. In begin November ging een zekere Edmond Bauwens, een brave werkmans van den ijzeren weg, over de Kongolaan, met een zak op den rug om konijneneten. Er kwam daar een auto met Duitschers, die seffens peinsden met een dief te doen te hebben.

Ze riepen Bauwens toe, dat hij moest blijven staan. Daar hij niet onmiddellijk gehoorzaamde, of misschien niet wist, wat ze wilden, schoten ze op hem en raakten hem in de dij en den buik. De ongelukkige stierf in het militair hospitaal. Een andere Bauwens, Julien met zijn voornaam, is in Januari in de duinen te Breedene gefusilleerd. Hij woonde te Leffinge, maar werkte te Steene op een hoeve.

't Is een heele roman. Bij zekeren Cobbaert te Snaaskerke was een varken gestolen. De Deutsche soldaten moesten den dader opsporen en deden huiszoekingen; ze kwamen ook bij den landbouwer Philips Ketels, dicht bij Steene en vonden daar een Belgisch geweer en honderd patronen. De hoer moest uitleg geven en vertelde, dat het wapen toebehoorde aan Julien Bauwens, die bij Arthur Delanghe van Steene werkte, maar bij Ketels sliep. Hij had het geweer in een hoop vruchten in de schuur van zijn baas gevonden. De soldaten nu naar Delanghe. Die stond juist met Bauwens te dorschen; hij wist van niets, maar Bauwens bekende, dat hij het geweer had gevonden in de schuur en dat het daar zeker door een Belgisch soldaat bij den aftocht weggestoken was geweest. Bauwens werd meegedaan naar Oostende en 's anderdaags had een onderzoek plaats, waarbij ook Delanghe, en de burgemeester van Steene, de heer Pieter Vandere-

weghe aanwezig moesten zijn. De burgemeester bewees, dat hij te Steene het bevel had laten uitplakken, dat ieder, die in het bezit van wapens of munition was, deze inleveren moest. De zaak scheen goed af te zullen loopen: Delanghe moest 100 frank en Bauwens 25 frank boete betalen. Maar de Duitschers hebben een keurbende van spionnen, lijk ge weet, en hoorden nu een ander verhaal. Het geweer was niet door Bauwens gevonden maar door zekeren Vermeersch, en wel op de oude Creosoteerwerf en hij had het aan Frederik Rosseel van Steene gegeven, en die het weer aan Bauwens verkocht voor vijf frank. En te Leffinge vertelden ze, dat Bauwens een onverbeterlijke pensjager was en eens een jachtwaker half dood had geslagen. Daarvoor had hij drie jaar gevang gehad. Den 8en Januari was het weer rechtszitting en nu verschenen daar Bauwens, Delanghe, Vermeersch, Rosseel en een zoon van Philips Ketels. De voornaamste schuldige stond dan in nauwe schoentjes. Hij verweerde zich door te zeggen, dat hij den plakbrief over de inlevering der wapens nooit gelezen had, dat hij na die drie jaar kot niet meer veroordeeld was geweest, maar 't hielp hem niet. Rosseel kreeg drie jaar gevang en Bauwens de doodstraf. De anderen werden vrijgesproken. De dood, het was toch al te erg en van verschillende kanten trachtte men verandering in het wreede vonnis te brengen. Doch Bauwens zou en moest sterven. Op 9 Januari, daags na de uitspraak werd het vonnis voltrokken. De burgemeester van Steene vernam dat hij om half drie naar Oostende moest komen (1). Hij werd dan bij den voorzitter van het militair gerechtshof geleid, die in het huis van notaris Serruys woonde en hem zeide, dat dien namiddag de terechtstelling van Bauwens plaats zou hebben. De burgemeester vroeg dan of de veroordeelde biechten en de H. Sacramenten ontvangen mocht. Dit was al gebeurd bij en door den deken Camerlynck.

De Oostendenaar wist van de terechtstelling zelve niets. Hier volgt wat er

(1) Zie hier het letterlijk afschrift; het briefje was in zonderling Fransch:

« Monsieur le Maire de Steene devoir venir aujourd'hui 2 1/2 Allemagne heure à Wachtmeester (maréchal des logis chef) Reiche, Stephanieplaats. »

toen gebeurde (1). De burgemeester moest met den heer Verhaeghe, scheepene van Oostende, de terechtstelling bijwonen. Drie auto's reden weg... Aan de De Smet de Naeyerlaan, bleven twee wachten en de derde haalde in de kazerne den ongelukkige af. En dan deed de veroordeelde zijn laatste tocht. Men stapte af rechtover de Kolonie van Breedene... Hier speelden in vredesbijd zoveel kinderen, beschermelingen van het Werk der Gezonde lucht... Daar even landwaarts stond het kappelleke, waar de visschers en andere pelgrims ter bevaart kwamen naar Onze Lieve Vrouw van Breedene, wier beeld naar de overlevering bij een waterput gevonden werd en daar terugkeerde, telkens men het weggedragen had.

Talrijke lieden waren er geweest om aardse zaken, gewin het meest, maar toch ook voor groot leed... Het leed van Bauwens zou hier niet gestild worden... De ongelukkige staarde als in de verte, toen twee bewakers hem uit de eerste auto leidden. En eensklaps zag hij een peleton soldaten, in dienst van de terreur, mannen, die misschien zelf waldden van de taak, welke men hun oplegde, doch niet durfden weigeren, omdat daartoe hooge moed en bijna bovenmenselijke wilskracht noodig was, want militarisme is in sommige tijden schier een almacht...

Achter den veroordeelde volgden de heeren Verhaeghe en Vandeweghe, de voorzitter van de militaire rechtbank, een officier en een wachtmeester van de landweer.

Ginds troppelden wat menschen samen... Ze voelden als het ware dat in de duinen een drama zou plaats hebben, maar schildwachten zonderden het oord der terechtstelling af... Hoe moesten de officieren genieten? Was het voor hen niet een romantisch kriegstooneel, deze fusiljade in de duinen... iets uit den tijd van staatsaanlagen, oproeren, troonwisseling in verleden eeuwen... En zij waren de meesters en zouden dat kunnen vertellen in hun kringen der Heimat... Waren ze niet naief geweest, die den vorigen dag of dezen morgen nog,

(1) Ons meegedeeld door den heer Verhaeghe, ooggetuige.

voor het leven van dien dompelaar hadden gepleit?

De soldaten presenteerden het geweer. Dat is nog een bedrijf uit de hatelijke komedie, welke rond zoo'n drama als terechtstelling gespeeld wordt... Wie heeft den eenen mensch het recht gegeven over het leven van een ander? Gezag? Maar zou de dag niet komen, dat de Duitse soldaat, de Duitse natie zelf die officieren van hun macht beroofden? Gezag? Hier in Vlaanderen... Zweefde daar niet over de blanke en grauwe heuvels de booze geest van het militarisme...

Een stem klonk, schor als iets duivelsch... 't was het voorlezen van het vonnis. Soldaten grepen Bauwens vast en stelden hem tegen een hoop zand, dat zich met zijn bloed kleuren moest.

— Uw zakdoek, gebod er een... De veroordeelde moest zelf den blinddoek leveren... een rooden neusdoek, dien men nu voor zijn oogen bond. Zes soldaten knielden neer en zes geweren mikten naar het hoofd van den weerlooze, die zich tegen de terreur niet verdedigen kon. Bauwens hield zich kloek... Hij verroerde niet, uitte geen kreet... Het salvo klonk en het lichaam viel achterover. De heeren Verhaeghe en Vandeweghe moesten dan den doode schouwen...

De officier vroeg aan den burgemeester van Steene, of de gemeente het lijk opeischte; neen... want Bauwens bewoonde die plaats niet. Hij was immers van Leffinge. Moest zulks nu een reden zijn, om dezen Vlaming, slachtoffer van gruwelijk machtsmisbruik, afgezien van alle voorgaande gebeurtenissen in vredetijd, een mensch toch... om hem als een afgemaakt beest in het zand te delven? Dit toch gebeurde. Soldaten groeven een put... en Bauwens werd aldus in het duin begraven. De auto's reden heen...

Eenvoudige menschen van Breedene voelden al het tragische en met ontzetting staarden ze naar de plaats waar de moord bedreven werd.

***

De kust lag daar in haar grauwe winterstemming. In de duinen wriemelden soldaten en burgers. Ze groeven, metselden, bouwden, want kanonnen moesten hier hun muilen richten naar de zee... en naar Engeland. Ginds verder lag Blankenberge...

Een prachtige, breede weg, waarover nu de Duitschers in hun automobielen snorden, verbindt Oostende met Blankenberge, maar aan die « koninklyke laan », zooals met hem in officieel Vlaamsch noemt, liggen nog drie plaatsjes, welke des zomers een deel van den buit grepen: Breedene, Den Haan, Wenduine.

Breedene, met 't oude visscherskapeletje, waar men een zegen vroeg over het gevaarlijk bedrijf, en in de afgelopen maanden zoo vurig om vrede werd gesmeekt.

Den Haan, waar kroonprins Albertus menigmaal vertoefde. De postbode vertelde, dat de voornamste badgast dikwijls 's morgens zelf zijn brieven aannam. Hier verging voor de kust een schip, dat door den mist onzichtbaar was. Maar een haan, die aan hoord luid kraaide, wees aan de redders de richting aan. Ter herinnering aan 't walkkere dier werd dit gehucht Den Haan genoemd, maar toen bij de visschers- en boerenhuisjes ook villa's en hotels verrezen, klonk « Coq sur Mer » deftiger.

Wenduine is lief tegen en op 't duin gebouwd... Kanonnen richtten er nu dreigend hun monden naar zee en van hieruit ontwaarde men niet meer Blankenberge's havenhoofd en pier, die door de Duitschers verbrand werden.

Voorbij Conscience's beeld reed men Blankenberge binnen. Al dadelijk trof een vernield gebouw. Blankenberge had ook zijn bommen gekregen. Een viel op « Ons Huis », 't verenigingslokaal der liberale partij, en verwoestte den hoogen voorgevel, maar spaarde menschenlevens. Een andere bom, die, evenals de eerste, bedoeld was voor een troep Duitse soldaten, welke bij 't geronk daarboven snel uiteenstoven, viel op een varkensstal, doodde een knaap en wondde een burger, die rustig voor zijn deur stond.

Oorlog in de lucht... 't was niet langer verbeelding van fantasieerende romanciers... maar akelige werkelijkheid.

't Was nu te Blankenberge geen « beschipdag » geweest.

Beschip-dag was eind Oktober of begin November, de dag, waarop de visschersgezellen zich voor een jaar lieten aanmonsteren.

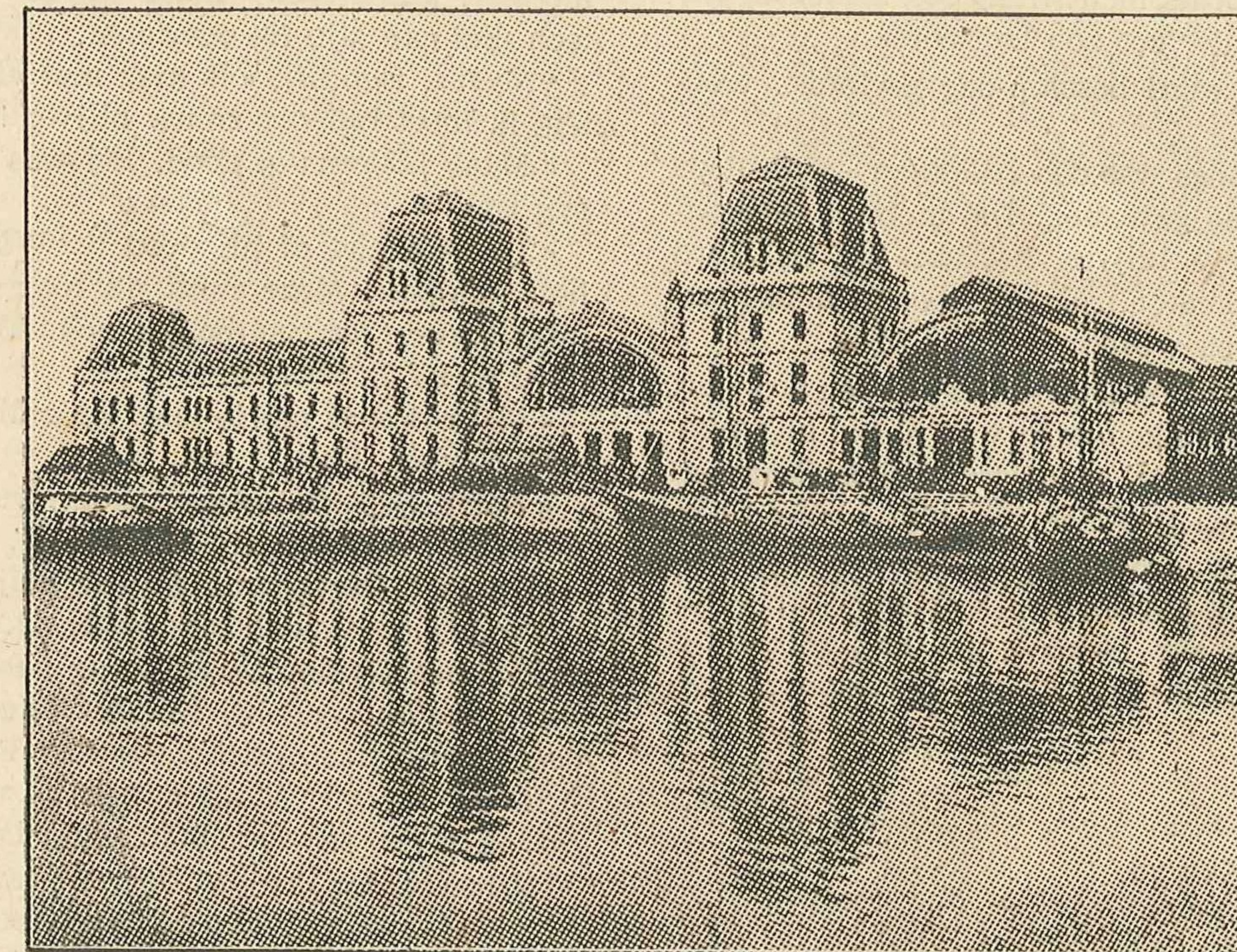
Dat gebeurde voor den zee-kommissaris. Het muziek ging uit, men danste en zong en sprong en dronk, en dan was 't visschersjaar weer begonnen, een jaar van veel zorgen en moeite, veel angst en nood... want, zoo er geen geboren visschers waren, dan stak er geen sloep in zee.

Beschip-dag! Nu ging 't niet... De Duitschers waren te Blankenberge, de Kommandantur was thans baas. En kanonnen op duin en dijk! En bommen... En passagierschein... en requisities en wat nog al!

Vroeger was de Kerkstraat te Blankenberge niet zoo weelderig, maar toch oneindig veel schooner, met die kleine, roode huisjes, de ruitjes in lood gevat, de groene boven- en onderdeuren, de vooruitspringende dakramen, de beelden met hun bengelende lantaarns.

Vroeger paste dat oud, schilderachtig stadhuis met zijn gulitig torentje goed in de Kerkstraat. Nu was het veel badgasten een gruwel...

Vroeger luidde uit dien met veil begroeiden toren, tegenover 't station, dat er toen natuurlijk niet stond, nog de

Het havenstation te Oostende

klok en werden de visschers er omheen begraven, als ze ten minste niet gingen slapen in dat groote graf, waar de meeuwen den lijkzang krijschen en de golven zoo machtig orgelen.

Vroeger dan was die beschip-dag veel eigemaardiger dan in onzen modernen tijd...

't Was beschip-dag dus... Iedere patroon zou zijn drie mannen en jongen huren voor een jaar. Om 4 uur ging de belleman door de stad en « klonk uut » dat om 5 uur alle mannen en vrouwen,

jongens en meisjes, thuis moesten zijn. En ieder gehoorzaamde aan dit bevel. Maar reeds om 2 uur hadden de visscherspatroons zich naar 't stadhuis begeven. Ze zaten daar gevangen, want de deur was langs buiten met een touw gesloten. Ze habbelden en dronken een stoop bier en zoo viel hun de tijd niet lang.

Om 5 uur werd 't touw doongesneden en dan snelden de patroons heen, om hun matrozen aan te werven. Ieder had nu gelijke kans.

Afl 44   Uitgever J. HOSTE, St-Pieterstraat, 30, Brussel   Afl. 44
 " Het Bloedig IJzerland "   Prijs: 30 centiemen

Intusschen was Blankenberge zeer eigenaardig verlicht geworden. Voor elk raam toch brandden zooveel kaarsjes als er daar in huis jongelingen aan te monstereen waren.

Naar gelang men de gasten aanwierf, blies men de kaarsjes uit, en als elk zijn baas had, heerschte er weer duisternis in de straten.

Maar de patroon nam zijn maatjes mee. Moeder de vrouw had koeken gebakken en hier gewarmd. Er werd gesmuld en gezongen, 't was 't visschersfeest, dat men gul vierde, eendrachtig ook, zooals men straks ook samen de gevaren der zee zou trotseeren.

Zoo werd beschip-dag gevierd... vroeger.

Onlangs was de « belleman » weer door 't stadje geweest... Dat ambt is te Blankenberge blijven bestaan. En er werd uitgeklonken... dat de pier in brand zou gestoken worden.

Duizenden Duitschers kennen die pier, want Blankenberge was vooral hun badstad. Ook tal van Oostenrijkers kwamen hier een gedeelte van den zomer doorbrengen. De kort voor dezen oorlog vermoorde aartshertog was een trouw bezoeker der badstad, en er bestond het voornemen een straat naar hem te noemen.

Och, de « belleman » was zoo menigmaal uitgeweest, op last der Duitse overheid.

De inkwartiering der troepen ging hier gemakkelijk van de hand. Denk eens al die ruime hotels... Veel officieren moesten nog in die hotels gelogeerd hebben, want tal van reserve-officieren waren er trouwe klanten. Sommigen lieten — zooals me een hotelier vertelde — wel eens een kostbaar geschenk als herinnering na. Zóó achtten ze de « gute Leute van Blankenberge ».

Op den dijk stond nu wel eenzaam 't monument van twee Belgische soldaten, luitenant Lippens en sergeant De Bruyne.

De laatste was de ordonnans van den eerste en beiden dienden in Kongo tijdens den veldtocht tegen de Arabieren. Ze werden door Sefu, een Arabisch opperhoofd, gevangen genomen. Zekeren dag ging De Bruyne naar de rivier de Lomanie, dicht bij 't kamp, om zijn gewonde voeten te wasschen. Dienaren van

Sefu bewaakten hem. Op den anderen oever stond de Belgische kapitein Scheerlinck...

« De Bruyne », riep hij in 't Fransch, welke taal de Arabieren niet verstonden, « kunt gij zwemmen? »

« Ja ».

« Spring in 't water! Mijn mannen, scherpschutters, zijn in 't riet verborgen en houden de geweren gericht om uw bewakers te treffen, zoo ze u willen vervolgen. »

De vrijheid lokte... De Bruyne had een strijd... Hij was toen van Lippens, zijn meester, gescheiden, maar wilde hem toch niet aan zijn lot overlaten.

« Neen », riep hij, « ik mag niet vluchten, ik moet Lippens trouw blijven! »

« Maar Lippens is dood. Hij was ernstig ziek. »

« Ik weet niet of hij dood is. Wist ik het, ja dan... Maar neen, ik mag niet, mijn overste leeft misschien nog. Als hij dood is, zal ik vluchten. »

« Maar dan is het te laat. Ze zullen u vermoorden. Handel nu... »

« Neen, ik kan, ik mag niet... verleid me niet. 'k Moet mijn plicht doen... »

Sergeant De Bruyne zag de vrijheid, maar hij weerstond de bekoring... en verliet haastig den oever, terug naar het kamp. Later vond hij Lippens, die doodelijk ziek was... Hij verzorgde hem... Zekeren morgen werden beiden verraderlijk vermoord door Sefu's huurlingen. Aldus stierf De Bruyne, de zoon van den Blankenbergschen hoofdonderwijzer.

Nu waren er veel Debruyne's in ons leger.

Wat dat monument op Blankenberge's dijk, later door de Duitschers in hun rekwisitie-woede geschonden, (evenals het beeld van Conscience, in dit stedeke kort voor den oorlog ofgericht) slechts vagelijk vertolkte als een feit uit een ver land, het was nu tastbare en zienlijke wezenlijkheid geworden, alom langs de kust, maar vooral aan den IJzer.

Als roovers, wierp de bezetter zich in onze badplaatsen op den buit, dien hij daar wist.

Op Allerzielen 1914 haalden de Duitschers te Oostende bij de dertig duizend flesschen wijn uit de kelders van het huis Pede in de Ooststraat. Half December moesten ze twintig duizend dekens en achttien honderd matrassen hebben,

en nog honderd duizend flesschen wijn, te leveren tegen 25 December, dus als Kerstgeschenk 1) Bittinger, de kapitein, die deze opvoeding gelastte, zei dat de soldaten warm gedekt moesten zijn. Ze gingen natuurlijk vóór de burgers. De stad meende daartegen op te komen, maar den volgenden dag kwam een luitenant met vier soldaten, bajonet op het geweer het stadhuis binnen vallen en namen den burgemeester mee naar Bittinger. Deze schreeuwde hem toe, dat er dadelijk aan de opeischingen voldaan moest worden of anders zou hij andere middelen gebruiken. De burgemeester had een protestbrief van het schepenkollege op zak en de Duitse kommandant nam dien aan en zou het stuk naar de hooge overheden zenden. Maar hij dacht zeker bij zich zelf: « Dan zijt ge heelegansch bij den duivel te biechten ». Wat hielp het protesteeren? Etschte men zelfs niet arbeiders voor militair werk. En als de opgekommende mannen vluchtten, kreeg het gemeentebestuur boete. 2).

***

Ja, de aanwezigheid der Duitschers aan de kust bracht er een geweldigen druk. Het werd hier als een deel van het front...

Blankenberge daar ook... een oord van

1) Uit de zitting van den gemeenteraad op 17 December.

M. Liebaert: (burgemeester). — De Duitschers eischen tegen 24 December 200.000 sargiën, 1800 matrassen en 100 duizend flesschen wijn op.

Het Schepenkollege zal protesteeren tegen die overdreven eischen, bijzonderlijk voor wat aangaat de te leveren sargiën en matrassen. Immers, bij duizende matrassen en sargiën werden reeds uit de hotels gehaald, en er dient aangemerkt te worden dat daar schier al de hotels maar gedurende de zomermaanden open zijn, er slechts eene sargie per bed te vinden is. In alle geval, de stad zal 24 staatsagenten aanstellen om in de door hunne inwoners verlaten huizen onderzoek te doen. Zoodoende zal men een zeker getal sargiën kunnen samenbrengen, en zal de Kommandantur misschien tevreden gesteld zijn.

2) In dezen protestbrief leest men o. m. ook deze zeer ernstige opmerking:

Wij moeten ook nog gansch uwe aandacht vestigen op den aard van zekere dier opeischingen, welke de levering bevatten van eene groote hoeveelheid zeer duur timmerhout en het betalen van dagloonen voor kasseiing, het graven van loopgrachten, enz.

Daar die opeischingen niet dienen voor het bezettingsleger stellen ze ons bloot ernstig de stellige bepalingen van de overeenkomst van Den Haag te schenden. Art. 52 ervan zegt inderdaad dat de opeischingen voor de bevolkingen de verplichting niet mogen bevatten

uitspanning, waar vooral de Duitschers in vredestijd genoegens genoten.

En nu scheen het, of men plots in 't verleden terug gedompeld was, de tijd waarvan men in verhalen had gehoord...

En van dit verleden och, wat kende men er dan nog 't best van. Legendes immers! Ge hadt dan die van den Roeschaard... Wij hoorden ze als volgt uit den visschersmond, in een gezelschap, toen we na het zomerseizoen bij de ronkende stoof zaten en, het er te gezelliger vonden, naarmate de wind luider over zee gierde.

« Lang geleden stond tusschen Blankenberge en Wenduine een klein, armzalig hutteke, dat door iedereen geschuwd werd. Vrouwen en kinderen deden liever een omweg van een half uur, dan voorbij dat laag en vervallen huizeke te gaan. En zelfs de visschers, die van geen klein gerucht vervaard waren, bleven zoo ver mogelijk van de algemeen gevreesde plaats.

In dat hutteke immers woonde een oud en leelijk wijf, met lange grijze haren, een krommen neus, kleine, loerogte oogen, een wijden mond en spitsen kin. Haar gebogen lijf was met lompen bedekt. Soms stond de tooverheks — want dat was ze — bij stormwind op het duin. Dan riep ze allerlei leelijke scheldwoorden naar de zee.

De heks betooverde de schuiten, zoodat de visschers veel gevaren ontmoetten; ze verwenschte de netten en maakte daardoor de vangst onmogelijk. Op den rug van zeemeerminnen deed ze verre tochten op de wijde watervlakte. Ze durfde zelfs de kustvuren uitdooven, zooals te Blankenberge den viermast. 1)

Ge kunt denken dat ieder vrees gevoelde voor het wijf.

Op zekeren winterdag verhief zich een geweldige storm. De golven beukten het duin, ja sloegen er zelfs over, zoodat ze

1) Viermast — vuurmast — paal met een lantaarn, die vroeger voor vuurtoren diende.

aan de krijgsbedrijven tegen het vaderland deel te nemen.

Welnu, door de betaling der dagloonen voor kasseiingswerken, voor het graven van loopgraven enz. en door de betaling van groote hoeveelheden timmerhout leenen wij de hand tot het rechtstreeksch deelnemen onzer werklieden aan de krijgsbedrijven alsook tot het deelnemen onzer bevolking door den grooten last welke zij aan de stad opleggen, last welke moet gedragen worden door de algemeenheid der belastingsschuldigen.

te Uiterkerke gezien werden. Gelukkig waren de visschers binnen; zooniet Blankenberge hadde veel weduwen en weezen geteld. De boeren waren bevreesd, dat de dijken de zee niet zouden weerhouden en vluchtten met hun gezin en hun vee naar Brugge, waar men den ganschen nacht de poorten openliet, om de ongelukkigigen toe te staan in de stad te komen. 1).

Eindelijk bedaarde de orkaan. Weldra vloog van mond tot mond het groote nieuws:

— De hut der tooverheks is vernield.

De bevolking liep naar de eens zoo geschuwde plek. En waarachtig, waar het huizeken gestaan had, lag een hoop puin.

— We moeten 't lijk van de oude kol zoeken, riep een, en het met groot muziek begraven!

Men begon nu in den hoop te roeren. Hoe verschrok de schare!

— Roes, roes! klonk het. Tegelijkertijd sprong een klein hondje, met een bel rond zijn hals, van onder de overblijfsels, en snelde het duin af, het strand langs... maar o wonder... werd steeds grooter en grooter.

— Wee ons, wee ons! de storm heeft wel de hut der tooverkol vernield, maar 't booze wijf toch niet kunnen verdelgen. De heks is in een hond veranderd! zoo klonk het.

Met droevige gezichten trokken de menschen terug naar Blankenberge.

Eenige dagen later stapte een patroon door de Kerkstraat. Ein klein hondje liep voor zijn voeten. Eensklaps werd het zoo groot als een kalf, zoodat de vischer er over viel en zich danig bezeerde.

— Roes, roes! kreesch 't beest en weg was het.

Zoo kwelde de Roeschaard voor den eersten keer een Blankenbergenaar, maar helaas 't bleef er niet bij.

De Roeschaard kon zich niet alleen veranderen in een dier, maar ook in een mensch!

Een schipper nam een jonkman aan als matroos en toen hij goed en wel op zee was, sprong de nieuwe gast onder 't geschreeuw van « Roes, Roes! » in het water. De schipper had dus den Roeschaard gehoord.

Soms kroop de kwelduivel in de netten en beet de mazen door, zoodat al de visch in zee viel.

Een boerke van Wenduine vertelde, dat in zijn parochie een vrouw door 't hellewicht bedrogen was!

Op een avond, zoo zei hij, lag er aan de deur een kindje te schreeuwen. De goede vrouw nam het in haar huis, gaf het te eten en besloot het op te kweken, want ze meende dat het arme schaap door zijne slechte ouders te vondelinge gelegd was. Maar wat gebeurde er? Toen 't kind in de wieg lag, sprong het er plotseling uit, werd zoo groot als een volwassen man en verdween met een vervaarlijk « Roes, Roes! » door de schouw naar buiten.

Maar vooral op de visschers had de Roeschaard het gemunt. Dikwijls verscheen hij midden in den nacht op de schuut en deed deze overhellen. Toen ik eens de wacht had, vertelde een visscher, — wij lagen achter 't Rikje-bankje — zag ik vlak tegenover mij twee vuurbollen. 'k Verschrok geweldig. 't Waren de oogen van Roeschaard. Gelukkig kwam ik op de goede gedachte, om een kruis te slaan en een gebed te prevelen. De booswicht liet zich onmiddellijk in zee vallen. Het water spatte over het dek.

Herhaaldelijk had hij ook de opblijvers vast.

— Opblijvers? vroeg een uit de groep.

— Ha, ge kent nog onze gebruiken niet! Ge moet weten, dat we niet op vaste uren kunnen vertrekken. Wij moeten rekening houden met hoog en laag water of getij, zooals we dat noemen. Om ons dan niet te verslapen, stellen wij jongens aan, die ons komen verwittigen, als het water wast.

Deze knapen waken dus en worden daarom opblijvers genoemd. Is het oogenblik gunstig om in zee te steken, dan gaan ze bij de visschers aan de deuren kloppen en roepen:

— 't Water is nog vijf schuiten lengte van de schuute; een bries van d'oost, sta op in Gods naam (1).

(1) Deze wijze van roepen is nog in zwang. « In Gods naam » is een aanroeping, die veelvuldig voorkomt. Bij het in zee zetten van het vischtuig roept de stuurman: « Visschen in Gods naam ». « Vieren voren in Gods naam! » Antwoordt de voorman: « 't End in mijn hand », dan klinkt het van den stuurman terug: « Los maar voren, in Gods naam! » De Hollander gebruikt het slagwoord: « Op hoop van zegen », de Engelschman « God save us » en de Franschman « A la grâce de Dieu ».

Aldus worden wij gewaarschuwd.. Maar de Roeschaard durfde ook wel eens aan 't vensterke gaan kloppen en zoo voor opblijver spelen.

Wie zich vast liet nemen en naar 't zeestrand liep, zag tot zijn verwondering, dat het nog laag water was. Hij gromde en bromde, maar hoorde eensklaps:

— Roes, roes, 'k heb u vast gehad, leelijke visschendief!

Maar ge kondt het gemakkelijk hooren of de echte opblijver dan wel de hellegast u riep. De Roeschaard zou er nooit bijvoegen « in Gods naam », maar zei alleen « sta op ». Natuurlijk was hij bang van alles wat met God en den Hemel in betrekking stond.

Dat ondervond tot zijn geluk een vischer. Hij kwam 's avonds laat uit de herberg en had daar nog al wat gescholden op den kap der tooverkol, die in een hond veranderd was en nu allerlei gedaanten kon aannemen.

Terwijl hij naar huis gang, zat de Roeschaard hem op de hielen en dreigde met den dood. Dat was in de Kerkstraat. De zeeduivel had den vischer haast bij den kraag. Deze bereikte gelukkig het huis van Mamet op den hoek der Molenstraat. Hij liet zich op de knieën vallen en bad tot O.-L.-V., die daar in den gevel stond (1). Roeschaard stiet nu geen juichend, maar een klagend « Roes, roes! » uit en keerde vlug als de wind naar de duinen terug.

Men verzekerde dat het hellewicht ook menig schip op de Paardenmarkt bracht.

Wij vertellen dit in den verleden tijd. Maar we zouden niet gaame bevestigen, dat het geloof aan den Roeschaard uitgestorven is. Iedere jongen, die voor de eerste maal aan boord komt, krijgt een lapnaam en hij wordt dan ook gedoopt... In de doop-formuul komt den naam van Roeschaard voor...

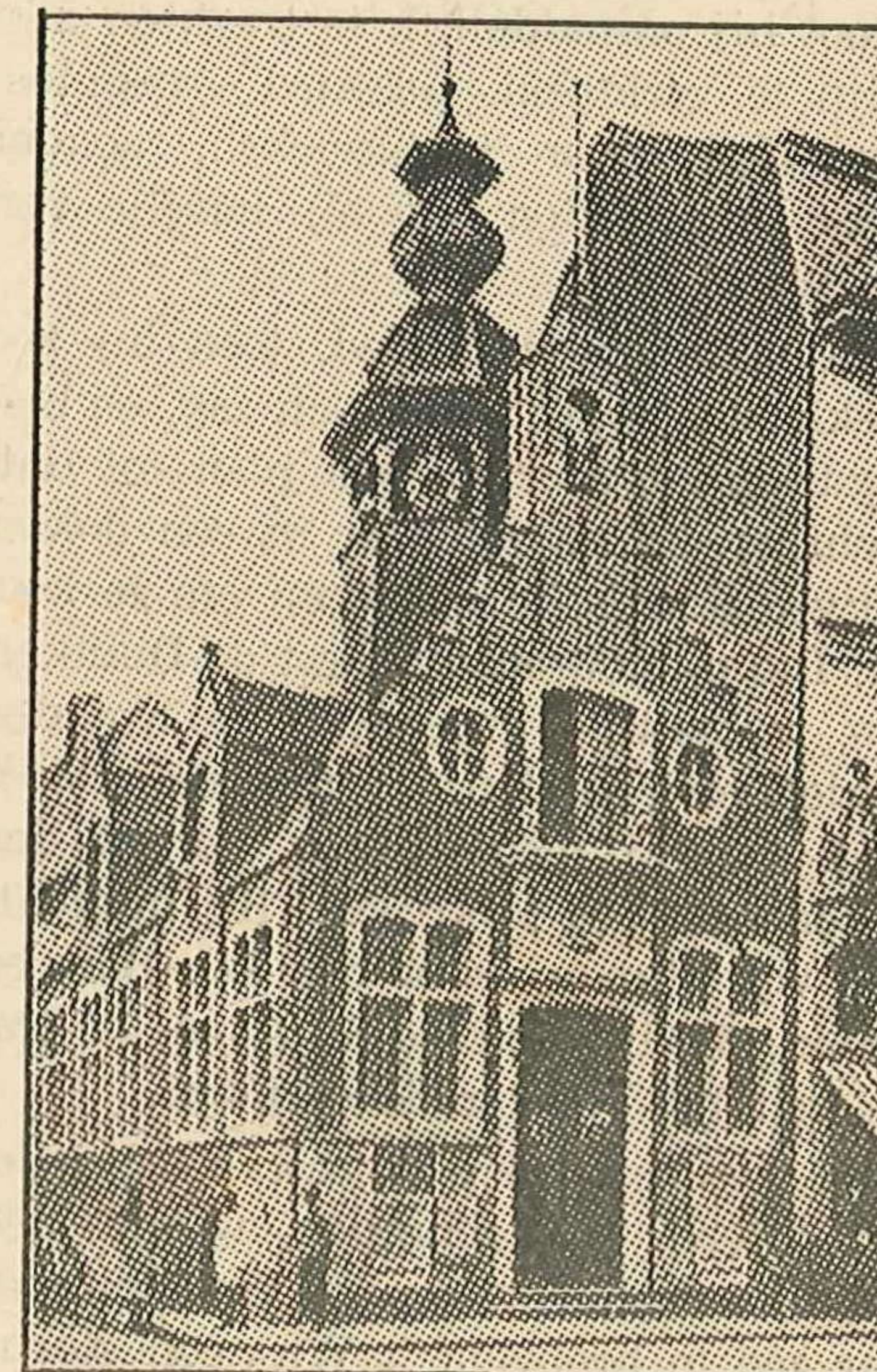
Bijgeloof bestond nog. Niet gaarne zou men op Goeden Vrijdag gaan visschen, want — zoo verhaalde mij een visschersvrouw — dan zou men doodskoppen vangen.

Men kende ook het spookschip, dat

(1) Het huis Mamet was een bekende woning in de Kerkstraat. De buitenlieden knuisten zich of knielden neer voor 't O.-L.-V. beeld in den gevel. 's Avonds brandde er een lantaarn. De woning moest in 1893 plaats maken voor een groot gebouw.

op Hoogdagen voor de kust verschijnt. Volgens den een was het de Vliegende Hollander (1), volgens den ander Jan Bart, de Duinkerksche kaper. Bart immers was nog niet vergeten... Was hij niet te veel de schrikk geweest van de zee, om nog niet na eeuwen voort te leven... Men kende zijn ontvluchting uit Engeland.

Jan Bart geraakte samen met zijn vriend Torbin in handen der Engelschen. Eerst een woordje uitleg over Torbin.

Het oud stadhuys te Blankenberge

Torbin moest voor pastoor leeren van zijne moeder. Maar de knaap had meer aanleg om zeeroover te worden dan geestelijke. Hij was buitengewoon moedig. Eens liep er een dolle hond over straat. De jonge Torbin liep op 't beest toe en hield hem zijn hoed voor den muil. Terwijl de hond het hoofddekseel aan flarden beet, stak de rappe gast een jachtmes in den schouder van het razend dier en maakte dit af. Zoo'n gast geestelijke worden? Dat ging niet. Hij was te geweldig.

Eens moest hij vluchten om een jonkman, die zijn liefje kapen wilde, doodelijk gekwetst te hebben. Zijne moeder liet eindelijk toe dat hij dienst in 't leger nam. Aan land deugde hij niet en daar-

1) Dit is historisch wat van den storm verteld wordt.

om ging hij naar zee. Hij werd daar Jan Bart's vriend.

Hij en Jan Bart vielen dus den Engelschen in handen en werden naar Plymouth gebracht. Hun vijanden sloten hen in den kerker.

Nu moet het juist lukken, dat een Hollandsche koopvaarder, welke in de haven van Plymouth lag, onder 't bevel stond van Gaspard Bart, een neef van Jan.

Toen Gaspard hoorde, dat de gevreesde Duinkerksche kaper gevangen zat, besloot hij onmiddellijk te trachten zijn kozijn te verlossen. Gaspard vroeg toelating den kaper te bezoeken, zonder echter te vertellen dat hij familie van hem was.

Jan vatte goeden moed, toen hij zoo eensklaps zijn neef voor zich zag, en beide gasten ontwierpen een plan tot ontvluchting. Ze gelukten er in een dolkter en twee Engelsche matrozen om te koopen. Die pillendraaijer moest de Duinkerkers, welke in 't gevecht zware wonden opgelopen hadden, verplegen. Voor goud zou hij medewerken, ze uit den kerker zien weg te krijgen. Hij moffelde eene vijl binnen, waarmee Jan Bart en Torbin, die in dezelfde cel zaten, de tralies van het venster doorvijlden.

Op een bepaalden avond hield ieder zich gereed. Een schipper lag met zijn schuit in de haven, om de vluchtelingen over zee te brengen. 't Was een stormachtige nacht. De wind gierde langs 't gevang.

Bart en Torbin bonden hun lakens vast aan een vensterhaak en lieten zich naar beneden glijden. De dokter had gezorgd dat er levensmiddelen aan boord der schuit waren.

Alles ging goed. De ontsnaptten bereikten het scheepje. Op de rede van Plymouth werden ze aangeroepen door een kruiser.

Jan Bart, die goed Engelsch sprak, beweerde dat hij een eerlijke visscher was en hij en zijne gezellen mochten door varen. 't Was geen gemakkelijke reis. Torbin, ofschoon hij nog zwak was, van zijne kwetsuren, hield het roer. Jan Bart, de dokter, de schipper en de twee Engelsche matrozen roeiden om beurt!

Op den avond van den tweeden dag bereikten ze een haventje in Normandië,

niet ver van St-Malo, en stonden op Franschen grond.

Ja, dat alles wist men, maar men vermoedde niet hoe 't verleden weer heden werd, hoe men ook trachten zou uit gevangemissen te vluchten, hoe erger kwelduivel dan Roeschaard nu de visschers plagen zou.

* * *

Men las de plakkat en te Blankenberge en elders aan de kust. Ze hingen daar in al hun vreeselijkheid : en verschenen met onheilspellende regelmaat. Zie hier enkele van de vele :

BERICHT

De werkman Carolus Paeye uit Heyst is door heeft, ondanks vele uitnodigingen, een krijgsgeweer en 100 kardoezen niet afgegeven. Hij is om die reden door het oorlogsgerecht ter dood veroordeeld en vandaag doodgeschoten geworden.

Oostende, 9 Januari 1915.

Jacobsen,
Vice-Admiraal

BERICHT

De inwoner van Cortemarck, Alidor Van Damme, heeft bespiedingsdienst gedaan met teekens te geven aan den vijand. Als hij tegen zijn aanhouding heeft willen wederstaan, is hij doodgeschoten geworden. Om de misdaad van Van Damme te straffen, heeft de militaire overheid de volgende maatregelen genomen:

1. De pastoor Blanke en de onderpastoor Barra, verantwoordelijk voor het gedrag van hun parochianen, worden als krijgsgevangenen naar Duitschland verbannen.
2. De gemeente Cortemarck moet een boete betalen van 5000 Mark. (1).

Thielt, 28 Februari 1915.

De Opperbevelhebber

BEKENDMAKING

De werkman Carolus Paeye uit Heyst is door vonnis van het veldgerecht der 1 Marine Divisie voor niet aflevering van wapens ter dood veroordeeld geworden.

Oostende, 5 Mei 1915.

Jacobsen
Vice-admiraal
Kommandant der 1 Marine-Divisie.

BERICHT

DOODVONNIS

De handelaar Bruno Waeghe, geboren te Blankenberghe, is den 5 Juni 1915, door vonnis van het veldgerecht der 1e Marine-Divisie voor het niet afleveren van geschutvoorraad ter dood veroordeeld en heden doodgeschoten geworden.

Oostende, Juni 1915.

De Rechter en Kommandeur
der 1e Marine-Divisie
Jacobsen
Vice-admiraal

1) De heer Van Damme was een der meest vreedzame inwoners van het dorp. Nooit heeft hij spionage gedaan. Hij is eenvoudig vermoord geworden door soldaten in een stal. Men wilde de misdaad verbloemen. (Naar persoonlijk onderzoek).

BEKENDMAKING

Wie militaire telegraaf- of telefoonlijnen beschadigt, wordt met den kogel gestraft. Wordt de kader niet gevat, zoo worden de strengste maatregelen genomen tegen de gemeente op wier grondgebied de schade is toegebracht of deze bekendmaking is afgescheurd geworden.

TERDOODVEROORDEELING

Volgens krijgsrechterlijke veroordeeling van 16 September 1915 werden zes Belgische inwoners voor spionage ter dood veroordeeld en in tegenwoordigheid van twee schepenen der stad krijgsrechterlijk doodgeschoten.

Brugge, 17 September 1915.

De bevelvoerende Admiraal
von Schröder

Men moest leeren aan de vreemdelingen de woning af te staan. « De oorlogswetten leggen den inwoner de verplichting op, de troepen huisvesting te verlenen in zijn woning », herinnerde burgemeester Liebaert den 3en Januari.

« In geval deze huisvesting niet met het meeste gemak en den gewenschten spoed gedaan wordt, is de toepassing van strenge maatregelen te vreezen. Het feit deed zich voor op de St-Pieterslaan waar op bevel der Duitsche overheid, aan de inwoners een uur verleend werd, om hun woningen te ontruimen en de plaats af te staan aan de soldaten, die daar moeten ingekwartierd worden. »

De beschikbare bedden in de huizen werden nu geteld — om snelle maatregelen voor gebeurlijke inkwartiering te kunnen nemen.

Men moest ook op zijn woorden letten en als vermanning hing daarvoor weer een bericht.

KENNISGEVING

Priester Arthur Beyaert, van Brugge, heeft op leugenachtige wijze den Duitschen keizer, de Duitsche officieren en de Duitsche soldaten belasterd en beledigd; hij is uit dien hoofde, door het veldgerecht den 1 December 1914 tot 3 jaar gevangenzitting veroordeeld.

Brugge, 15 December 1914.

von Schröder
Admiraal

Bittinger kleeft in een plakbrief van 25 Januari, dat inwoners valsche geruchten verspreid hadden over de zoogezegde achteruitwijking van Duitsche krijgswegeningen en misverstanden in het Duitsche leger. « Ik waarschuw de bevolking dat het verboden is, 't zij ware of onware inlichtingen, alhier of over de grenzen, aangaande de betrekkingen tusschen de Duitsche leger en hun verichtingen te verspreiden » aldus las

men. En natuurlijk volgde dan bedreiging met strenge straf.

Voor 15 November moest men aangifte doen bij de kommandantur van zijn duiven; van af 11 November moesten al de duivenhokken gesloten blijven. Alle soorten van duiven dienden van af 15 November met genummerde ringen voorzien te worden. Wie deze bepalingen overtrad kreeg 100 mark boete en had kans bovendien gevangenisstraf op te loopen, zijn duiven zouden doodgeschoten worden.

Zoo verklaarde Waldeyer, korvettenkapitein bij de keizerlijke kommandantur. Er werd waarlijk met duiven gewerkt. Sommige personen deden alles, om aan ons leger inlichtingen te bezorgen. Oostende lag slechts 15 km. van Nieuwpoort. Welk sneller middel kon men gebruiken, dan de gevleugelde boden. Maar den 1en Mei schoten de Duitschers tusschen Middelkerke en Nieuwpoort een duif neer, onder welker vleugels men belangrijke mededeelingen vond over het Duitsche leger.

Nu verscheen te Oostende het volgend:

BERICHT

Er is vastgesteld geworden, dat briefduiven, werkelijk gebruikt werden voor spionering in het operatie-gebied.

Het Armee-ober-kommando heeft thans het dooden van alle duiven bevolen en aan de stad Oostende, alwaar een gevonden duif opgelaten werd, een geldboete van 1 millioen Mark opgelegd. Ik voeg hierbij, dat in de toekomst, de tegenwoordigheid van alle slach van duiven, zal gelijkgesteld worden met het houden van wapens.

De Kommandeur,
Admiraal
von Schröder

Brugge, 2 Mei 1915.

Op 6 Mei nog al klachten over de duiven : « De keizerlijke Duitsche kommandantur heeft mij laten weten, dat niet-tegenstaande de genomen maatregelen, er nog talrijke verborgen duiven in Oostende opgehouden worden, « zoo maakte burgemeester Liebaert bekend : Uit dien hoofde werden de heeren, schepenen dokter Verhaeghe, Hamman August, gemeenteraadslid, Danneel Eugène hoofdpolitiekommisaris, al gijzelaars voor zeven dagen opgesloten. De burgemeester drukt dan de hoop uit « dat iedereen het zijne zal bijdragen om tot de algeheele verdwijning van alle duiven op doelmatige wijze mede te werken. »

Daartusschen weer deze :

WAARSCHUWING

1. De ingenieur Leon Defraime, de ketelsmid Adolf De Clerck en de slotmaker Karel De Clippel, van Oostende, hebben getracht de hier bij dien dienst van den ijzerenweg werkende arbeiders, van den arbeid voor het Duitsch spoorwegbestuur af te houden; de schilder Walter Tytgat, Oostende, verzuimde zich als Belgisch soldaat bij de Kommandantur aan te geven; de garçon Louis Voeten, Oostende, heeft door luid geroep op de straat zijn Duitsch vijandige stemming uitgedrukt; de stedelijke politieagent Victor Lesaffre, ofschoon hij het tegendeel wist, duidde aan het publiek, vijandelijke vliegbommen de zoogenaamde «blindgangers» aan als zijnde Duitsche granaten. Voornoemden zijn gestraft en naar een gevangenkamp in Duitschland overgebracht.

2. De koetsier August Boes, Oostende, werd door het veldkrijgsrecht, voor spionage, bedreiging, enz., tot 6 jaar tuchthuisstraf veroordeeld.

3. Om het onverstaanbare streven van Fransche en Engelsche vliegers, die onophoudelijk op Oostende bommen werpen, en zonder den geringsten oorlogsuitslag, uitsluitend de burgerij aan have en goed, leven en gezondheid schaden, te verduiken, hebben ophitsende schurken het voor domkoppen berekende en ieder geval toch vijandelijk gerucht, uitgevonden, dat Oostende door Duitsche vliegers met bommen beworpen wordt. De verdere verspreiding van dit gerucht zal bestraft en domheid als ontschuldigingsmiddel (1) niet aangenomen worden.

4. Nadat, ondanks menigvuldige vermaningen, onlangs een bijzonder zwaar geval van spioneering door reisduiven twijfelloos is vastgesteld geworden, zijn heden alle duiven van de stad gedood geworden. Daarenboven heeft de kommandeerende Admiraal de stad Oostende een krijgsbelasting van 1 miljoen Mark opgelegd. Van nu af zal iedereen, die nog in bezit gevonden wordt van eene duif, als spion behandeld worden en moet de doodstraf verwachten.

5. Sedert de bezetting der stad, 't zij sedert zeven maanden, werden blijken gegeven van geduld, en de straffen werden niet als in een vijandelijk land en als in oorlogstijd toegepast. Gezien de bovenaangehaalde en menig andere gevallen van vijandelijke handelingen der inwoners, zullen nu strenge maatregelen genomen worden.

Oostende, 2 Mei 1915.

De stadkommandant
Bittinger
Kapitänleutnant

Reeds den 23en April ging Bittinger zich met de taal bemoeien, te oordeelen naar deze :

BEKENDMAKING

Het is niet te rechtvaardigen, dat in de Vlaamsche stad Oostende zeer vele woonhuizen en handelsgebouwen met Fransche opschriften van allen aard bedekt zijn. Tot dezer verdwijning wordt tijd gegeven tot 8 Mei. Engelsche opschriften zijn evenmin gerechtigd en moeten binnen hetzelfde tijdstip verdwijnen.

Verzuim aan naleving dezer verordening, wier uitvoering nauwkeurig zal nagezien worden, zou voor de verantwoordelijke huisbezitters en handelslieden hoogst onaangename gevolgen kunnen hebben.

Op 2 Mei komt Bittinger op die zaak terug en zegt hij, dat de bevolking «zich tot nu toe

(1) Wij eerbiedigen natuurlijk de soms zonderlinge taal van deze bekendmakingen.

waarlijk weinig bekreund heeft om de uitvoering der bekendmaking van 23 April. Daarom treedt hij streng op: « Alle Fransche en Engelsche opschriften moeten in plaats van 8 Mei, reeds op 5 Mei 's avonds 8 uur verdwenen zijn, zonder spoor na te laten. Voor elke nalatige handelwijze worden vrijheids- of geldstraffen of beide straffen te gelijktijd toegepast. Voor gebouwen, die gansch onbewoond of enkel door Duitsche militairen bezet zijn, moet de stad handelend optreden. Voor andere gebouwen, wier bezitters gevluht zijn, worden de daarin wonende burgers verantwoordelijk gemaakt.»

***

Al vroeg begon men met werkdwang. Letten we weer even op Oostende... De toestand was elders dezelfde.

Bittinger waarschuwde de bevolking, dat er op het stadhuis een bureel van arbeidverschaffing ingericht was, waar alle mannelijke, zoo geletterde als ongeletterde werkloozen, zich moeten doen inschrijven van 13 tot 17 der loopende maand Januari.

Diegenen, voegde hij er bij, die zich niet doen inschrijven, of die het hun aangewezen, met hun krachten overeenkomende werk niet seffens aannemen, of niet voltooien, zoolang zulks van hen verlangd wordt, stellen zich bloot aan de toepassing van zware straffen. Daar het vermoeden gegrond is, dat voormelde openbare werken met inzicht vertraagd worden, om de stad, en bijgevolg ook de bezettingstroepen, schade te berokkenen, zoo kan ook het kriegsrecht gebeurlijk toegepast worden. De zulken, die door dwang of door straf aan den arbeid moeten gehouden worden voor openbare werken aan straten, dijken, enz., zullen natuurlijk geen loon te verwachten hebben. (9 Januari.)

De stadskommandant maakte op 27 Maart bekend, dat een beambte naar Duitschland gestuurd werd, « omdat hij gepoogd had, spoorwegarbeiders er van af te houden hun diensten te verleen aan het Duitsche rijk ». Elke poging daartoe zou volgens het krijgsgerecht gestraft worden.

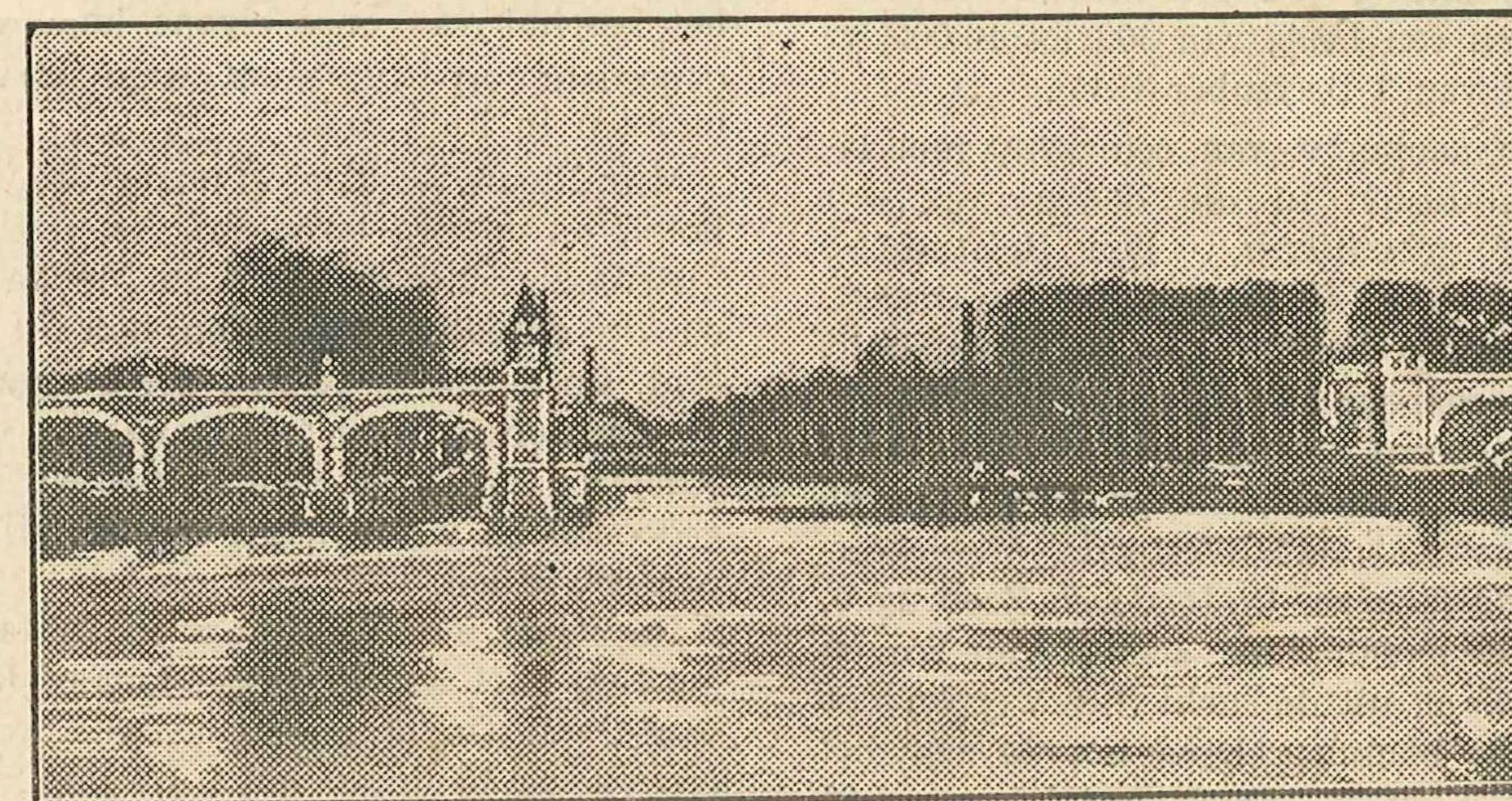
Bittinger verbiedt bij bericht van 24 Juni 1915, waarin hij bekend maakt, dat de schoolplicht weer ingevoerd is, het rooken van kinderen beneden de 12 jaar. Verder was het verboden, om geld te spelen, op pleinen en in gasthuizen. « Het rondslenteren op straten groeit weer aan », klaagt hij. « Zulks wordt gestraft, zooals bekend is, met aanwijzing tot arbeid zonder loon. En daar in Oostende en omgeving allerlei werk uit

te voeren is, zal van dezen dwangarbeid overvloedig gebruik gemaakt worden.»

Bij al zijn strengheid... een zonderlinge bezorgdheid voor de honden... en de gezondheid der burgers.

Bittinger verbood op hondenkarren te gaan zitten: de leider moest er nevens gaan en een der tramen vasthouden. De karren mochten niet te zwaar belast worden. Het was verboden kleine honden als trekdiere te gebruiken (7 Maart April 1915).

IJsroom was schadelijk voor de gezondheid, en daarom bepaalde zekere Glaesmer, ook al stadskommandant, dat de verkoop er van verboden werd (3 April 1915).

De vernielde spoorwegbrug van het Waggelewater te Brugge.

zeer ver uit. Aan de gezamenlijke eigenaars van estaminets en bars deelde hij mee. « dat het aan de schenk- en dienstmeisjes enz. verboden was met gasten aan tafel te zitten. Inbreuken zouden gestraft worden met de sluiting van het lokaal (15 April).

***

De nood werd nijpend.

Het Schepenkollege deed een beroep op de burgers, om hun geld tegen stedelijke kasbons in te wisselen, want men had specie en bankbiljetten noodig om levensmiddelen in Holland te koopen. Er waren kasbons van 1, 5 en 20 frank, betaalbaar op 31 Maart 1915 (1).

(1) Bijna allen, zelfs de kleinste gemeenten, moesten later papieren noodgeld vervaardigen. Men schreef er voorzichtigheidshalve op: « Betaalbaar... maanden na afkondiging van het vredesverdrag » of een bepaling in dien zin.

Den 28en September maakt Bittinger bekend, dat de bewoners zich tegen de typhus moeten laten inenten. Hij hoopte dat het niet noodig zal zijn straf- en dwangmaatregelen te gebruiken. De dag der inenting zal voor iedere straat aangekondigd worden. Zij zal door Duitsche marine-geneesheeren, onder medehulp van Belgische geneesheeren en helpsters, in ieder huis kosteloos gedaan worden.

Inenting door den geneesheer der familie kunnen, in bijzondere gevallen, in tegenwoordigheid van den garnizoens-geneesheer, toegestaan worden, tegen betaling der eereloonen aan den burgerlijken geneesheer.

Glaesmer strekte zijn bezorgdheid al

Von Bernuth, Ortskommandant, gebood bij brief van 22 November, dat, om de bevoorradig der burgerlijke bevolking te vergemakkelijken, alle personen te Oostende niet woonachtig, de volgende week de stad moesten verlaten. Er zou een trein voor hen naar Brussel vertrekken. Oostendenaars ook mochten van de gelegenheid gebruik maken om zich elders, verder landinwaarts te vestigen.

Dit bevel werd niet algemeen opgevolgd, want de Ortskommandant Bittinger kloeg daarover in een bericht van 11 December 1914 en vaardigde daarin de volgende bedreiging uit: « Al die personen krijgen een laatste uitstel tot 16 December, om zich te doen inschrijven en te vertrekken. Degenen die, in tegenstrijd met dit bevel, zich na vermelden datum nog in Oostende zullen bevinden,

zullen, met gebeurlijke beslagname van hunner goederen, met het naaste gevangentransport verwijderd worden.»

Broodkaarten had men toen reeds; voor andere waren werden ook bons verleend, recht gevend op een rantsoen. Een nationaal voedingskomitee zorgde voor de verdeeling der levensbehoeften (1).

Woekeer openbaarde zich toen reeds en burgemeester Liebaert bracht ter kennis van de bevolking, dat artikel 311 van het Strafwetboek streng toegepast zou worden, n.l. dit: « De personen, die door eenige welkdanige bedrieglijke middelen, de verhooging der prijzen van eet- en koopwaren zullen veroorzaakt hebben, zullen gestraft worden met een gevangenzitting van een maand tot twee jaar en een boete van 300 tot 10.000 fr. (Brief van 3 December 1914).

Een aankomst van een schip met levensmiddelen in die dagen was een groote gebeurtenis... Een Hollandsche schipper, die in Januari 1915 te Oostende op zijn vaartuig het voedsel bracht door schepene Moreaux in Nederland gekocht, werd op het stadhuis ontvangen.

Maar de zwaarste beproeving voor de kust, vooral voor Westende, Middellkerke, Mariakerke, Oostende en Zeelbrugge, was de beschieting, zoowel van zee en land... en uit de lucht, het werpen der helse bommen. Eerst hoorde men het geschut op de strook ten Westen van Oostende bulderen. In zee lagen de Britsche monitors. Toen had men nog naief geloof, zooals het blijkt uit de kennisgeving van burgemeester Liebaert op 31 Oktober 1914.

BERICHT

Deze laatste dagen hebben artilleriegevechten plaats gehad op het gedeelte der kust ten Westen van Oostende. Tot nu toe heeft zich de gevaarlijke strook nog niet tot het grondgebied onzer stad uitgestrekt, en, ofschoon zulks in 't vervolg zich waarschijnlijk niet zal voordoen, is het nochtans mogelijk dat dit gebeure. Om die reden meen ik, dat het mijn plicht is aan het publiek de maatregelen te doen kennen, die het geraadzaam is desnoods te nemen, om het gevaar voor personen en de schade aan de eigendommen te voorkomen.

De vensters en deuren der huizen moeten gesloten worden. Op elk verdiep moet water en

1) We kunnen in dit werk niet uitweiden over dit organisme en al zijn vertakkingen, provinciale, regionale en gemeentelijke komitees; evenmin over de « Commission of Relief for Belgium », het zenden van graan en andere levensmiddelen uit de Vereenigde Staten naar ons land. Men weet, dat de bezetter zich onmachtig had verklaard de voeding onzer natie te verzekeren.

zand gereed gehouden worden, om elk begin van brand te blussen. Geen verlichting der huizen, van straat zichtbaar, mag gedaan worden. De inwendige verlichtingsinrichtingen moeten afgesloten worden, door het sluiten der gas- en elektriciteitsmeters. De inwoners zullen wel doen zich in den kelder op te houden. Het is streng verboden op straat te gaan.

Maar op het optimisme volgde diepe teleurstelling: vliegers wierpen bommen.

Kommandant von Bernuth, regimentskommandeur, wakkerde de bevolking der stad Oostende in haar eigen belang aan, niet stil te staan bij het naderen of de aanwezigheid van vliegmachines. « Niet alleen » voegde hij er bij « stellen de nieuwsgierigen zich bloot aan het geschut dezer machines, maar tevens aan het gevaar gedood te worden door het geschut van onze eigene kanonnen ».

Mitrailleurs stonden op menig dak van hotels en op den toren van het station.

Britsche schepen beschoten de haven en de granaten ontploften ook in de stad. Op de officieele lijst der burgerlijke slachtoffers lezen we in de vier oorlogsjaren honderd tachtig namen van gedooden en vierhonderd vier en vijftig van gewonden.

De eerste wordt vermeld op 28 Januari 1915: het was Derudder Louis, IJzerwegstraat. Om 6 uur 's avonds wierp een vlieger bommen; om 7 1/2 uur kwamen er weer aviateurs en tot in den nacht hoorde men geronk en het geknal van het afweergeschut.

Het was bij den tweeden aanval dat de burger gedood werd; hij lag te bed, toen het projektiel boven het venster der tweede achterverdieping in huis drong, door de trap, de vloeren, in den kelder viel en daar ontplofte. Den 2en Februari viel een bom in de Christinesstraat. Een stuk muur stortte in, en 50 meter in den omtrek sprongen de ruiten, maar men had geen slachtoffers te betreuren. Den 12en Februari hoorde men reeds om half acht 's morgens de ontploffing van bommen: twee aan het havenhoofd, een op de Vleeschmarkt. Soldaten gedood en gewond. Den 14en trof een bom een tram tusschen Oostende en Blankenberge: 30 Duitschers dood en veel gewond.

Van den 16en lezen we in een dagboek: « Vier Engelsche vliegers drijven hoog boven ons. De kanonnen spuwen

honderden shrapnells. Een vlieger snort in zig-zaglijn boven het boschje. We voelen ons bedreigd en loopen angstig heen en weer. Boem... paf! Twee rookwolken warrelen uit den grond links en rechts, een aan den watertoren en een in den vijver. Eenige minuten later staan we voor een kuil van twee kubieke meter, waarin een losgewoelde boom overeind leunt, nabij het stedelijk laboratorium. Dit gebouw komt er van af met eenige gebroken ruiten...

Was de aanval gericht op het regiment 208, dat juist onder muziek op de tram langs de Keizerskaai gestopt en als menschenvee naar het IJzer-slachthuis verstuurd wordt? Op het Sas is een jongen doodelijk gewond en nadien gestorven. Er was dien dag een eskader van 40 Britsche en 8 Fransche vliegtuigen boven de kust geweest, en men wierp ook bommen te Middellkerke en Zeelbrugge.

Den 3en Maart zagen de Oostendenaars een vreeselijk tooneel op zee... Een bootje stoomde naar de haven... Eensklaps wendde het den steven. Maar de kanonnen beginnen te bulderen. Het water fonteint om het vaartuigje omhoog. Granaten versperren den weg, vallen voor, achter, zijwaarts... De boot dobbert... Zij zinkt... nee, ze schiet weer omhoog. Ze slingert geweldig, alsof ze kantelen zal. Vluchten gaat niet meer. Het schip koerst naar de haven en blaast alarm. Doch het geschut kent geen genade en buldert door, als verheugd om de prooi. **En weldra brengt het den genadeslag.** Nog worstelt het bootje, kantelt het, wipt het weer omhoog, zwenkt het links en rechts als in zig-zaglijn, tot het met luid gekraak tegen het hoofdbonst en zinkt. De kanonnen zwijgen. Met sloepen redt men de bemanning. Eindelijk komen de schipbreukelingen aan wal. Een bloedt uit het omwonden hoofd. Een ander ligt op een baar... Het was een Fransch munstiescheepje dat Oostende voor Nieuwpoort gehouden had... De « Kriegszeitung » der 4e Armee beweerde, dat de bemanning bedronken was...

Op 7 Maart weer bommen: drie doden op de Leopoldlaan, vluchtelingen uit Middellkerke: Vandenhouweele Isidor, Velle Louise en Mollet Madeleine. Die noodlottige bom was blijkbaar voor het

kursaal bedoeld. Een andere bom viel te midden der Henri Serruyslaan; een naast de tram op de Keizerskaai, recht over het kollege, doodde een soldaat en wondde veel anderen. De Duitschers speelden deze tragische gebeurtenis tegen de Ehtente uit, zooals bleek uit hun kort communiqué: « Berlijn, 8 Maart: Vijandelijke vliegers hebben boven Oostende drie bommen geworpen, die drie Belgen doodden. »

21 Maart, 's avonds van 9 tot 10 uur: vliegers en bommen. Veel ruiten uit op de Kaai; een projektiel in de Fransiscusstraat. Den volgenden dag, opnieuw 's avonds, hetzelfde geweld. Vijf bommen pletsen open. In de Liefkemoeresstraat wordt een huis vernield. Van onder puin haalt men het lijk van Hubert Agnès, weduwe Maes.

En met vreeselijke regelmaat vielen ze, de helse bommen, op 1 April, op den hoek van de IJzerenwegstraat, een op den spoorweg, een bij het kursaal; 10 April, beschieting van Middellkerke; 11 April, op de werkhuizen Smis-Valcke en in de Stuiverstraat, Breedene steenweg, Liefkemoeresstraat, waar drie mannen gewond werden; 12 April: beschieting van Middellkerke; 15 April: 5 bommen nabij den vuurtoren, dicht bij een gebouw waar school gehouden werd; en zoo voort, tot op 26 April er weer een geweldiger luchtaanval plaats had. Om half elf verschenen de vliegers en wierpen bommen op de Tilbury loodsen en elders. Men voerde twee doden heen: Vanblaere Leopold en Wauters Antoon; acht burgers waren zwaar gewond. Vooral ook aan de Ed. Hammanstraat was het tooneel vreeselijk: een bom viel te midden der straat en welte geen schade; een op het hoekhuis van Antoon Wauters, de bogen- en achterzijde der woning werden vernield; scherpen sloegen door het plafond der voorkamer en doodden den man. Zijn overschot werd in een kist naar het lijkhuys gevoerd; een bom verwekte op den koer een begin van brand; een ander projektiel trof een volgend huis, dat gelukkig onbewoond was; dan een bij den kapper Willaert, waar een vrouw verwondingen opliep. De straat lag vol glasscherpen, steen- en pannebrokken. Aan den vuurtoren scheen het of er een aardbeving had plaats gehad. Veel menschen

kwamen zien; men vond het hard zoo van eigen zijde bestookt te worden. Het militair doel was zoo gering, en het leed der burgerij zoo ontzaglijk.

Het werd al erger en erger. Zoo lezen we: 28 April, negen bommen: een in het bassijn, twee in de Amsterdamstraat, een Hazegras, een in de Kerkstraat, een Witte Nonnenstraat, een op de Leopoldslaan en een op de Groenselmarkt. Als door een wonder geen slachtoffers. Maar ontzettende stonden.

Op 6 Juni zag men boven de kerk van het Hazegras een Zeppelin door een vlieger achtervolgd. Deze laatste werd hevig beschoten. Het luchtschip vluchtte landinwaarts, maar de aviateur — een Brit, liet zijn prooi niet los — en boven Sint-Amandsberg, bij Gent, schoot hij den zeppelin in brand. Vlammen stortte het gevaarte op een klooster, vernielde het dak en een deel der verdieping, waardoor een meisje en twee zusters gedood werden. Men hoorde een geweldig gehuil van de bemanning. Radelloozen sprongen uit den vuurpoel naar beneden en vielen te pletter. Men vond hun bloedige overblijfsels naast verkoolde rompen.

Ja, de oorlog in de lucht werd steeds vreeselijker, en in steden als Oostende, Brugge, Kortrijk, Roeselare, Torhout, onderstond de bevolking veel angst. Zoo lezen we in een dagboek van Oostende: « Avond... Vrees benauwt ons. We mogen immers weer vliegers verwachten; buiten is 't dagklaar van maan- en sterrenlicht. Bij 't zenuwstarend uit, alarmklok op de werf draai ik 't licht om, dat aan den muur naast mijn tafel hangt, om het bij de vlucht snel te kunnen grijpen; dan schuif ik den stoel weg en kruip in een gewelfde kas, mijn kazemat.» Anderen sliepen voor alle voorzorg in den kelder.

Op 31 Mei, 's avonds, kreeg Oostende veertien bommen: een in 't park, twee in de Lijndraaiersstraat, waar een huis instortte, een in de Zoutmansstraat, twee recht over den Moerdijk, een aan 't Mosselhuis, een op de Smet de Nayerlaan, enz. Geen doden.

Men zag op de stille avonden zeppelins over de zee verdwijnen en wist, dat die bommen gingen werpen op Londen. Zoo bestookten beide partijen elkander zonder genade, maar voor Oostende was

het wel tragisch dat hier eigen bondgenooten ten offer vielen. Zoo droeg men op 16 Juni weer zes gewonden heen...

Den 19en Juni had er onder de Duitschers zelf een drama plaats. Een soldaat had bericht ontvangen dat zijn vrouw overleden was; ze liet zes kinderen achter. De man kreeg verlof om de begrafenis bij te wonen, maar een jong officier, die op hem gebeten was, wist dit verlof in te trekken. De toch al wanhopige militair was als razend van woede. Hij legde op zijn overste aan en schoot hem neer, dan keerde hij 't wapen tegen zichzelf en pleegde zelfmoord.

Dit werd onder de bevolking bekend. Waren de Duitschers daardoor weer eens giftiger... Den 25en toch kregen zekere Fonseca 300 mark boete en 4 weken hechtenis en zijn buurman Van de Putte 100 mark en 4 weken, omdat ze bij het voorbijtrekken van een lijkstoet het hoofd niet ontbloot hadden.

Soms zag men zonderlinge tooneelen aan zee. 't Was nu midzomer en uit Torhout, Roeselare enz. kwamen dagelijks soldaten naar Oostende, om te baden. 't Gebeurde, als de zee vol van plassende en zwemmende militairen was, dat er plots vliegers opdoken, en dan zag men de vermakelijke vlucht van al die jongelingen en mannen in Adamskostuum. Vliegers loerden immers op alles. Zoo doodden ze ook een groot aantal Duitschers, die zich aan 't verfrischen waren in een zwemdok, dat nabij het station van Kortemark aangelegd was. Bommen regenden neer... men hoorde gehuil, geschreeuw en even kleurde bloed het water rood. Zoo ging het nu in Vlaanderen toe...

Den 21en Juli droegen veel Oostendenaars driekleurige linten of klimopblaadjes... Immers dit laatste had de betekenis: « Ik sterf of klem mij vast.» En in de vege stad klemde men zich aan 't optimisme en de hoop... Telkens had men goed nieuws: nu waren de Franschen en Engelschen te Kortrijk... dan weer verhaalde men hoe men te Londen wedde, dat de oorlog in September eindigen zou; men beweerde soms... en geloofde, dat de Belgen vlak bij waren, te Leffinge zelf, op een goed uur van Oostende.

Toen in begin Juni de stationswijk atgesloten werd, om troepenbewegingen

te verduiken, ging het gerucht, dat de vijand aftrok. Welnu, dit optimisme, hoe onberedeneerd en slechts steunend op gevoel en op hetgeen men wenschte, sterkte juist de massa. 't Bleek alles wel leugen, doch dan vertelde men weer al wat nieuws... en wie weet... 't kon ditmaal toch waar zijn, 't moest eens elindigen... Och, waren de bladen wel wijzer?

De oorlog in de lucht duurde maar voort. Den 1en Augustus plofte een Duitser bij Zandvoorde neer door een defect aan den motor. Hij was dood. Den 4en voerde men plechtig het lijk naar het station. Een aviateur cirkelde boven den stoet. Den 6en hoorde men opnieuw

muziek, nu niet van rouw, maar om feest te vieren, want Warschau was gevallen. Maar de burgerij bleef al weer optimistisch. Warschau was immers vernield en voor de Duitschers was de verovering meer een ramp dan een zege. Aldus troostte men elkaar en vertelde het zoo stellig, als hadden ze een getuige van ginder ontmoet. Den 10en had men trouwens een meer zichtbare bemoediging. 's Morgens viel een Zeppelin in zee. Een stoombootje werd uitgezonden, om het gevaarte binnen te sleepen. Een Engelsche vlieger zweefde er boven als een arend boven zijn prooi. Hij werd geweldig bestookt, maar wierp toch bommen. Scherven der shrapnells wonden

Een verwoeste straat in Dixmuiden

burgers in de straten. Plots hoorde men gejuich onder de Duitschers. Het vliegtuig was in brand geschoten en de aviateur in zee gesprongen.

— Diese wird keine Bomben mehr schmeissen auf Oostende, riep een soldaat.

— Und diese Zeppelin auch niet mehr, antwoordde men uit de burgerij, die woedend was over den tegenslag. Doch de gemoedsstemming zou nog eens veranderen. Men bracht de Zeppelin in de haven tegenover de Tilbury-hangar, die nu als hooimagazijn diende; het luchtschip was over twee derde samengedrukt. Met een kraan wilde men het wat kaaiwaarts trekken, doch een vonk

spatte uit het werktuig, het taft vette vuur, de loods ook, en eensklaps stegen zwarte wolken en sloegen daartusschen vlammen op. De brandweer snelde toe. Soldaten zetten posten uit, dreeven de burgers uiteen. Van de Zeppelin bleef slechts een verwrongen geraamte over.

Op dien namiddag viel er dan nog een Duitsch vliegtuig te Houtave. Och dat alles zou weinig baten voor een spoediger einde van den oorlog!

En dan, wat werd dat wisselen van legerberichten een kleingeestig spel, bij al de ware ellende! Zoo weer over dien Zeppelin... Nog bespoot de brandweer de Tilbury-loods en laadde men de wrakstukken op zestien wagons, toen daar

het bericht uit Berlijn de wereld de ronde deed: « In den nacht van 9 op 10 Augustus voerden zeeluchtschepen een aanval uit tegen bezette kusten en havenplaatsen der Engelsche oostkust. De luchtschepen zijn van hun succesvolle onderneming teruggekeerd.»

Ja, maar hoe... En de bemanning was grootendeels in zee omgekomen.

Den 12den Augustus had bij het militair hospitaal een trambotsing plaats tusschen een wagen van den Vuurtoren en een van Blankenberge: 4 soldaten gedood en dertig gewond. En de oorlog en daardoor opgewekte haat dwong de menschen zich over zulk een ramp te verheugen.

Oostende kreeg ook bezoek van hooge officieren, die het front kwamen bezoeken... Voor vellen was immers de limie als een soort schouwburg. Ook aan onze zijde!

Zoo zag men er op 14 Augustus 35 aan tafel in het Kasino. Een feestmaal, vlak bij al die ellende van den IJzer! Och ja, en op 25 Augustus een fakkeltocht voor den verjaardag van Frans-Jozef! Maar intusschen 175 granaten op Middelkerke, waar naast zeer veel soldaten ook de burgemeester en zijn dochter als slachtoffers vielen.

Den 13en was er alarm te Oostende. Reeds vroeg hoorde men geschut uit zee. Een Britsche eskader uit 40 schepen bestaande, bombardeerde Zeebrugge. De U 15 en een mijnvisser der Duitschers werden in den grond geboord; een torpedojager lag aan den Westkant der haven gestrand. Om half zeven klonk het alarmsein. Duitse burgerlike werklieden, die aan de werf arbeidden en waar bij oud-veroordeelden waren, kerels die goed bewaakt werden, ontruimden die plaats..

Het tramverkeer naar Blankenberge stond stil. Men vreesde ook een beschieting van Oostende. De burgerij verkeerde in angstige spanning; men voelde weer al de onveiligheid der stad, die plots gegrepen kon worden in het oorlogsgeweld. Maar in den namiddag week het gevaar; de Britsche vloot was aan den einder verdwenen en over de kust hing de stilte. Zestig tot zeventig granaten waren op Zeebrugge gevallen: bij de Duitschers was een doode en voerde men zes gekwetsten weg.. Drie Belgische

burgers, dwangarbeiders, werden bij het vluchten getroffen en bezweken aan hun wonden.

Maar den 27en kreeg Oostende bij helderen manschijn weer zijn deel aan bommen: er vielen er op den Torhout-schen steenweg en in de Avisostraat; een andere trof een alleenstaand huis in de Stokersstraat. De 29-arige vrouw Marie Van Praet, wier man in den oorlog gesneuveld was, werd door een scherf aan 't achterhoofd getroffen en dadelijk gedood.

Een zonderlinge stilte... nu bleef men eenige dagen gerust. Den 7den September echter verschenen er al om half negen 's morgens vier vliegers boven Oostende. Ze hingen zeer hoog, zwenkten tegen de paarlemoeren lucht, zweefden over zee en over land, en verdwenen dan.

Ze waren de voorboden van een geweldigen dag. De Duitschers vertellen, dat er Engelschen voor de kust zijn: 38 schepen beweren ze... Veel soldaten baden juist, maar vluchten heen en ook de burgers moeten van den dijk, die nu weer op sommige uren bewandeld mag worden. Er heerscht op de bureelen een zenuwachtige stemming; men pakt zelfs allerlei zaken samen, en de eeuwig optimistische Oostendenaars zeggen elkaar glorieoogend, dat nu misschien de verlossing nabij is. Zoo de Engelschen eens plan hebben te landen! De uren verloop. 't Is al half vier in den middag. Officiieren turen aan den tunnel tusschen de koninklijke galerij en het paleis door kijkers in zee. Op eenigen afstand staan nieuwsgierigen.

Boem... daar begint het. 't Is of de donder over zee rolt. Dan hoort men in de lucht een langgerekt gefluit en vervolgens een zwaren slag. Oostende wordt beschoten. In de straten heerscht een paniek; auto's met officieren stormen voort, motoren snorren, kanonnen daveren over de keien. En soldaten en menschen vluchten in de kelders. De slagen verdubbelen. Eenige stonden ligt geheel de stad te beven.

Vloeren, muren, zolderingen, alles schudt en trilt; deuren ploffen toe of open, ramen zuchten. In angstige spanning luistert men. En plots weer de stilte. 't Is al gedaan.

Gebeurt er meer niet? Geen landing, geen gevecht... geen verlossing? Alles

weer bij het oude? De vuurtoren ligt omver; alleen grijnst daar nog het voetstuk met een muurbrok van vijf tot zes meter; en overal in 't ronde steen, kalk, arduin, hout, ruiten. Een tweede granaat is in de zwemschool terecht gekomen: eenige kabijnen vernield en beschadigd.

Scherven zijn ook door het dak der machinekamer van den watertoren geslagen; de machinist ligt bezwijmd, maar komt weer spoedig bij.

Een granaat heeft het dak der herberg Pauwels van den Vuurtorenweg doorboord en het gansche huis vernield: drie slachtoffers: Anna Rotsaert, weduwe Pauwels, 76 jaar; Jan Asseloot, 13 jaar, en Alexander Verheecke, 70 jaar. Zwaar gewond draagt men ze heen, doch ze stierven dien dag.

De Britten hebben ook naar de Duitse batterijen bij de hoeve Hamilton gevuld, maar de granaten vielen ook daar te ver.

15 September: bommen: vier burgers gewond; 13 September: een schot uit zee, met antwoord van de kanonnen bij Raverszijde; 20 September: artillerieduel tusschen Nieuwpoort en Raverszijde.

Maar alle Oostendenaars kruipen bij een bombardement niet in hun kelders.

De stadskommandant Bittinger klaagt den 20en September 1915, dat « tijdens de laatste beschieting de inwoners zich op onbezonnen wijze, in massa bijeen verzamelden op straten en plaatsen » en hij herhaalt de maatregelen en verschrikt ze zelf. « Vensters en deuren moeten toegedaan worden, » zegt hij « maar de deuren mogen niet gesloten worden, ten einde aan voorbijgangers de mogelijkheid te geven in de huizen te vluchten. Waarschijnlijke beschieting wordt bij middel van een alarmsirene, ongeveer 10-15 kort na elkaar gegevene huil-tonen, aan de burgerij bekend gemaakt.

Den 25en September namen schepen Middelkerke en Zeebrugge onder vuur. Een kapitein, die batterijen had staan, rechtover een meisjesschool, stuurde de kinderen, die naar de klas kwamen, huiswaarts. Dan verschenen vliegers, die bommen wierpen: een in 't dok recht over de Amsterdamstraat; langs de Werfkaai ratelden meest al de ruiten

meer; een bom aan den hoek van de Aartshertoginstraat en Euphrasie-Beer-naertstraat; arduinsteenen werden als veertjes opgelicht, honderden ramen klettenden in scherpen, het hotel des Thermes was beschadigd. Een leerling van het atheneum, Charles Wallin, 14 jaar, werd door een scherf in den nek naast zijn moeder dood geslagen; men stelde zich het vreeselijk tooneel voor. Een derde bom kwam in het blok Kapelle-, Christine-, Paulus- en Jozef II straten terecht. Een vierde op een afspanning in de Kerkstraat; het projectiel bleef op de stallzoldering boven de paarden onontploft liggen.

Inmiddels verdween het vliegtuig over zee. Het volk stroomde toe, maar men sperde de geteisterde straten met touwen en wachten af.

De uitgeslagen ramen werden door planken vervangen en meer en meer kreeg Oostende 't uitzicht van een zwaar gewonde, stervende stad. Tien burgers waren zwaar gewond... Die 25 September was een zwarte dag. Den volgenden morgen kwamen veel Middelkerkenaars naar Oostende gevlucht.

Den 25en Augustus om 10 uur reed een tram van Heist in het kanaal te Zeebrugge. De sluis was open, en de bestuurder bemerkte het niet. Eensklaps gekraak, gehuil... Drie rijtuigen stortten in 't water. Men hoorde vreeselijke kreten... Redders schoten toe, maar ongeveer vijftig militairen verdronken. Deze Duitschers kwamen van een feest te Heist...

Door een beschieting was de leiding boven de brug defect; men voerde herstellingswerken uit, en de trams moesten met vooraf verkregen smelheid er over glijden. Zoo wilde ook deze wattran het doen...

De maand eindigde in wind en regen. Droevige toestand in de kustplaatsen. De Duitschers voerden lood, zink en ander metaal uit de villa's weg. De rekwisitie's gingen hun gang.

De nood neep feller... En toch bleef de moed. De Uilenspiegelgeest was nog niet uitgestorven.

Een oud manneke te Oostende sprak met een feldgraaf en begon over zijn koming. De Pruis betoogde, dat peetje nu geen koning meer had, maar een keizer.

— Een keizer! riep het manneke uit. Ik Heb het m'n zieltje nog gepeinsd, dat onze Albert keizer ging worden.

En zulke anecdoten deden de ronde en wekten de lachlust.

De koude viel in... Oostende moest zeven honderd kacheels aan de Duitschers leveren; ook 74800 kg. aardappelen.

Den 19en 's avonds kwam keizer Wilhelm II te Oostende aan; de stoet bestond uit zes luxe-auto's, gevolgd door andere wagens met gewapende soldaten.

De opperste krijgsheer bezocht den volgenden morgen de kustbatterijen en vertrok dan naar Blankenberge. In de statie stond zijn trein.

Den 21en maakte men ambtelijk bekend, dat de keizer von Schroeder, den kommandeerenden admiraal van het marine-korps vereerd had met de orde « pour le mérite ».

In de lucht bleef het nu vrij stil tot half November. Den 14en hoorde men weer ontploffingen van bommen: een viel nabij het hotel du Phare. Daar werd een schildwacht vermoord, zoodat men de bloedige overblijfsels bijeen moest vegen. De tweede kwam in de Schipperstraat terecht op een huis, door vluchtelingen van het westelijk kustdeel bewoond; het projektiel boorde door het dak en bleef in het plafond steken. De derde botste op de Pieter- en Paulusstraat. Geen burgers gedood, wel enkelen gewond.

Den 19en November kwamen weer monitors eenige schoten lossen; de batterij bij de hoeve Hamilton antwoordde.

Den 25en werd een burger neergeschoten. De man was dronken en had in de IJzerenwegstraat ruzie gemaakt en ruiten ingeworpen. Soldaten leidden hem mee. Aan de kommandantur wilde hij vluchten. « Staan blijven! » riepen zijn bewakers; hij gehoorzaamde niet, een schot knalde en die man zonk stervend neer. O, die alcohol!

Tamelijk kalm bleef het nu tot 't einde van 't jaar.

Op 30 December echter werd Oostende weer door vliegers bestookt. Het helsch lawaai duurde van half acht tot half negen in den morgen. Petit Paris kreeg er geweldig van. Veel schade ook op de St-Pieterslaan, in de Muscartstraat en in de Stuiwerstraat. Een dood: Armand De

Clerck, 72 jaar, maar negen ernstig gewonden onder de burgers.

Zoo brak 1916 aan, een nieuw jaar van ellende, verwoesting en dood. Gewerschoten der Duitschers verkondigden het, hoe 1915 wisselde met 1916. In de « Heimen » en « Kasimo's » klonk gezang en muziek...

Nauwelijks 10 km. van daar lag het reusachtig graf van duizenden jonge mannen. Droevige nieuwjaarsdagen voor de kust. Regen viel neer, hulde alles in een sluier... Aan den einder geschut... Op het strand mijnontploffingen... En toch optimistische geruchten: eerst dat de Duitschers wegtrokken... Te Jabbeke Zandvoorde, Oudenburg hing er uigepplakt — zoo beweerde men — dat wie met de Duitschers spotte omdat ze achteruit weken, meegevoerd zou worden.

Maar dan verzachtte men het nieuws: de vijand zou nog een maal trachten over den IJzer te geraken. Dood of er door! En wie het niet geloofde, zei toch: « Er hangt algelijk wat in de lucht... » Maar er gebeurde niets. Regenvlagen slieden neer als de vorige dagen en de nood werd nijpender.

Wie moeten hier nu eens in 't bijzonder een man noemen, die bijna nacht en dag in de weer was om de bevoorrading van Oostende te verzekeren: dr. Camerlynck, deken van Oostende. Dr. Lefevre schreef over hem: 1)

« Geen man was door zijne studies over de sociale toestanden beter geschikt voor de vreeselijke crisis welke de stad Oostende gedurende die lange jaren der Duitse bezetting te doorworstelen had. Wie eenmaal de geschiedenis zal willen schrijven van het liefdadig Oostende, zal een bijzondere studie moeten maken van dengene die er een overwegende rol in speelde. Wanneer, bij den aanvang der Duitse bezetting, de stad met hongersnood bedreigd was, aarzelde hij geen oogenblik. Spijts de guurheid van het weder, spijts het gebrek aan verkeersmiddelen, trok hij van 's morgens vroeg naar den buiten, om 's avonds laat doornoe, doornat en beslijkt, maar inwendig welgemoed, te huis te komen, want overal waar hij geweest was, had hij graan en andere levensmiddelen weten te bekomen voor zijn geliefde stad.

1) Ons volk ontwaakt.

Toch vond hij nog den tijd om de talrijke lieden te ontvangen die alle morgenden zijne ontvangstkamer vulden, en getroost en ook meestal geholpen de dekenij verlieten. Toch vond hij nog den tijd zijn ambt te vervullen als waarnemend voorzitter van het « Comité voor Hulp en Voeding » terwijl de voorzitter in Engeland verbleef. Toen deze terugkeerde en zichzelf een pluimken op den

Dit werd overigens volmondig bijgetreden door den toenmaligen burgemeester en zijn schepenen op een geheime zitting van den gemeenteraad tijdens de bezetting. Hoe hooger de nood steeg, hoe moediger de deken aan het werk toog. Zoo kwam dat onvergelykelijk werk tot stand der « Volkskeuken », dat onschatbare diensten bewezen heeft aan duizenden huisgezinnen. Wie zal zeggen

Op den zeedijk te Oostende

hoed wilden steken nopens de bevoorrading, riep een liberaal gemeenteraadslid, niet zeer parlementair maar vol overtuiging uit: « Zonder M. den Dekan en M. Van Vlaanderen zouden we te Oostende al lang met onze p... omhoog liggen ».

wat al slapelooze nachten de instandhouding en de uitbreiding der volkskeuken aan haren stichter gekost heeft!

Wat al listen en uitvindingen, wat al voetstappen en besprekingen er noodig geweest zijn om de noodige waren te bekomen en binnen te smokkelen! Alleen

Afl 45 Uitgever J. HOSTE, St-Pieterstraat, 30, Brussel Afl. 45
" Het Bloedig IJzerland " Prijs: 30 centiemen
VERBODEN NADruk WEKELIJSCHER AFLEVERING 28 November 1920.

zijne medewerkers de heeren Elleboudt, Lescrauwaet, gemeenteraadsleden en Dr Lefèvre, beheerders der instelling weten wat het gekost heeft tot 15,000 noenmalen per dag te verschaffen aan de hongerslijdende bevolking, en duizenden en nogmaals duizenden kilogrammen levensmiddelen aan lage prijzen te verkoopen.

Maar dat alles was niet voldoende voor zijne onvermoeibare werkzaamheid en zijne vurige naastenliefde. Zoo ontstond het nooit volprezen liefdewerk der oorlogsweezen bij de Grijze Zusters in de Langestraat. Dit werk zou voldoende zijn om hem de dankbaarheid van al zijne medeburgers voor eeuwig te verzekeren.

Lid van het Komiteit van den Schamelel Arme, heeft zijne bescheidenheid, zijne kieschheid, zijne onuitputtelijke goedheid aan de burgerij onschatbare diensten bewezen. Diezelfde gaven spreidde hij ten toon in het Komiteit voor vrouwen van officieren.

Zoo beslagen in het Duitsch als in het Engelsch, in het Fransch als in het Vlaamsch, trad hij zeer dikwijls op als voorspreker der verdrukten bij den verdrukker.

Zoo dwong zijn rusteloos streven de achting af van vriend en vijand en het is hem nooit voorgevallen, dat de bullebakken der keizerlijke kommandantur hem onbeleefd te woord stonden. Zij wisten dat ze voor eenen man stonden, en voor eene krachtadige persoonlijkheid hadden ze immer ontzag. »

Zeer had men ook te strijden tegen den woeker. En wat deed men er tegen. Handelaars konkelden met de Duitschers,

sommige boeren verzonden hun voortbrengselen over de vaart van Passchendale en Brugge naar Duitschland. En men mocht hen niet bechimmen, want een plakkaat had met straf bedreigd allen, die Duitschgezinden durfden hooren.

Den 16en Januari beleefden de Oostendenaars een revue op de markt: de koning van Beieren was in de stad. Het volk stond aan het einde van de Kapellestraat en aan de toegangen der Wapenplaats opeengehoopt.

Drie kompagnie's infanterie en een kompagnie mariniers voerden den parademarsch uit. Vliegers bewaakten de stad en cirkelden heen en weer.

De koning van Beieren schouwde de militairen, deelde dekoratie's uit, werd door officieren in de « Société Littéraire » ontvangen, waar vóór het gebouw een muziekkorps vroolijke deuntjes speelde. De bewoners van het plein moesten hun deuren gesloten houden. Om half een reed de vorst per auto naar het front, maar een uurtje later was hij reeds terug. In het station stond zijn trein. En voor dien eenen man moest heel Oostende in rep en roer komen.

Dien dag ook eischte men 40 werklieden op, om de onderstanden welke men in den zeedijk maakte, te herstellen.

Den 24en Januari hoorde men een helsch bombardement op het front; granaten vielen tot op Oostendsch gebied.

Op den Torhoutschen steenweg werden twee kinderen gedood: Florent en Marguerithe Vanhove, 14 en 2 jaar.

En nog zwaarder dagen zouden voor Oostende aanbrekken.

HET BLOEDIG IJZERLAND

DOOR
A. HANS

EEN GEZICHT OP DE VOORMALIGE SAKEN TE NIEUWPOORT

MET DOORSNIFFEN VAN FRIGATELORRAE IN HET «NEMANDELAND»

Uitgever J. HOSTE, 36, St-Pieterstraat, Brussel